

De
Overwintering
op
Nova Zembla

Toneelstuk in Vier Bedrijven
voor de Zevende Klas

Over de reis die Stuurman Willem Barentsz en Schipper Jacob van Heemskerck
in 1596 en 1597 met hun schip 'De Volhouder' ondernamen
om een noordelijke zeeroute naar Indië, China en Japan te ontdekken,

Personen

Bemanning 'De Volhouder'

Willem Barentsz, stuurman
Jacob van Heemskerck, schipper
Gerrit de Veer, bootsman
Jacob Evertsz, scheepsjongen
Hans Vos, chirurgijn
Pieter Pieterszoon ('Pietje') Vos, scheepskok
Jan Franszoon van Haerlem, kleermaker
Pieter van Purmerend, timmerman
Claes Andriesz
Jan Aerjansz
Jan Hillebrantsz
Jacob Janszoon Sterrenburgh
Jan Reynierszoon van Buysen
Jacob Janszoon Hooghwout
Laurens ('Louw') Willemsz
Pieter Corneliszoon
Lennart Heyndricksz

Bemanning 'De Hoop'

Jan Corneliszoon de Rijk, schipper
Simon, bootsman
Martijn, scheepsjongen
Twee matrozen

Andere Hollanders

Petrus Plancius, dominee/geograaf/cartograaf te Hoorn
Pieter Hasselaer, schepen van Amsterdam
Schout van Amsterdam
Burgemeester van Amsterdam
Stadsbode/omroeper van Amsterdam
Weduwe Claeszen, hulp bij dominee Plancius
Vrouw Hasselaer
Trijn, dienstbode van Hasselaer
Krelis, vrijer van Trijn
Hendrik, vriend van Krelis
Oudere zeeman
Voorbijganger
Marktkoopvrouw

Eerste bedrijf: Voor het vertrek

Scène 1: In het huis van dominee/geograaf Plancius te Hoorn

(Weduwe Claeszen is bezig met stof afnemen. Plotseling klinkt de voordeurbel. Weduwe Claeszen gaat open doen. Willem Barentsz stapt binnen.)

- Wed. Claeszen: Goedemorgen, Heer. U komt voor dominee Plancius? Dominee is in zijn studeerkamer. Wie kan ik zeggen dat er voor hem is?
- Barentsz: Maar, Vrouw Claeszen, kent u me niet meer?
- Wed. Claeszen: Nee, Meester, ik geloof niet dat ik ...
- Barentsz: Heb je dan zulke slechte ogen, dat je Willem niet meer kent?
- Wed. Claeszen: Willem? Welke Willem?
- Barentsz: Meiske toch, als ik niet zeker wist dat ik jarenlang met jouw man Bouk zaliger heb gevaren, dan zou ik denken ...
- Wed. Claeszen: *(Terwijl ze beide handen van Barentsz vastpakt:)* Ach, Willem Barentsz! Meester Willem toch, zo'n bekend zeevaarder en ik herkende je niet eens! Kom binnen. Ik zal gaan zeggen dat je er bent. *(Wed. Claeszen wil weg lopen naar de studeerkamer, maar Barentsz houdt haar tegen.)*
- Barentsz: Nee, zo vlug laat ik je niet gaan! Het is al weer zo'n tijd geleden dat ik je zag. Ik ben inmiddels al twee keer naar de Noordkaap gevaren. Hoe gaat het er mee?
- Wed. Claeszen: Ach, wat zal ik zeggen. Nadat mijn Bouk drie jaar geleden niet meer is teruggekomen van zee, heb ik slechte tijden gekend. Ik heb vijf kinderen van wie de monden gevuld moeten worden. Maar gelukkig heeft dominee Plancius mij vorig jaar een baan als meid gegeven, zodat ik de kost voor mijn kroost kan verdienen. En uit de keuken van de dominee schiet ook nog wel een wat extra's over. Ik mag dus niet meer klagen. ... Maar vertel zelf eens hoe het ermee gaat. Je bent inmiddels een beroemd man geworden.
- Barentsz: Och, beroemd. Zo beroemd ben ik nu ook weer niet. Beide tochten naar de Noordkaap hebben niet opgeleverd wat ik ervan hoopte: de noordelijke zeeroute naar Japan en China hebben we niet gevonden, terwijl ik ervan overtuigd ben dat die route er moet zijn.
- Wed. Claeszen: Maar, Willem toch; je hebt toch nog wel meer gedaan? Je maakt toch ook geweldige zeekaarten na je tochten, zodat andere schippers met veel minder gevaar de zeeën kunnen bevaren? En wat die tochten naar de Noordkaap betreft: er zal een tijd komen dat elke Hollander jouw naam met eerbied zal uitspreken. Dat weet ik zeker.
- Barentsz: De tijd zal het leren.
- Wed. Claeszen: En ga je nu weer gauw weg, Willem?
- Barentsz: Van mij zal het niet afhangen. Ik wil wel. Maar de Staten-Generaal willen er niets meer van weten.
- Wed. Claeszen: Waarom niet?
- Barentsz: Onze vorige reizen hebben geld gekost, veel geld. Daarom willen de Staten-Generaal niet weer opnieuw een schip uitrusten. En toch Dat is hetgene waar ik dominee Plancius over wil spreken, zie je. Hij zal misschien een goed woordje voor mij doen bij de Staten.
- Wed. Claeszen: Daar heb je inderdaad best kans toe. De dominee zit altijd over landkaarten en zeekaarten gebogen. Ik denk wel eens: het lijkt wel of hij de schepping van Onze Lieve Heer persoonlijk wil controleren. In ieder geval is hij soms meer cartograaf dan dominee. Maar ach, wat sta ik te bazelen. Ik zal hem maar eens gauw gaan zeggen dat je er bent, zodat je je vragen aan hem kunt stellen. *(Wed. Claeszen gaat het toneel af. Even later komt Plancius met uitgestrekte armen om Barentsz te begroeten op.)*
- Plancius: *(Terwijl hij Barentsz de hand schudt:)* Welkom, welkom beste vriend. Ik zie je graag komen. Wat schaft mij de eer, dat je me komt bezoeken?

Barentsz: Goedendag, dominee. De reden van mijn komst is ...

Plancius: Hou maar op, Barentsz ... ik denk dat ik wel weet waar je voor komt.

Barentsz: Dat doet me plezier, dominee.

Plancius: Ja, jij wilt de weg zoeken om de Noord. Wel ik heb vertrouwen in je. Ik ben er vast van overtuigd dat er daar een doorgang moet zijn naar China, zodat we niet meer langs die Spaanse en Portugese muiters in het zuiden hoeven te varen, om onze waren in het Verre Oosten te halen.

Barentsz: Juist, daar ben ik ook zeker van, dominee, want op onze eerste tocht hebben we in het noorden bij Straat Waigatsj open water gezien. En dat zullen we weer vinden.

Plancius: Dat is de kwestie! Jullie zouden zo noordelijk mogelijk moeten varen, maar ook weer niet te ver. Hoe verder noordelijk je komt, hoe meer ijs je zult vinden. Daarom is het zaak tijdig koers te zetten naar het oosten en daar het ijs binnen te dringen. Dan zul je zeker open water vinden.

Barentsz: Bestonden er maar kaarten van die gebieden.

Plancius: Die zal je zelf moeten maken, Barentsz. Jij en je bemanning zullen de moedige mannen zijn, die die gebieden gaan ontdekken en in kaart brengen.

Barentsz: Dominee, daarom kom ik u ook vragen om uw steun. U weet dat de Staten-Generaal geen zin meer hebben om opnieuw een schip uit te rusten.

Plancius: Dat weet ik, maar toch denk ik dat de stad Amsterdam het niet zal opgeven.

Barentsz: Ik weet het niet. Misschien wilt u daar moeite voor doen, dominee.

Plancius: Dat kan ik niet, Barentsz. Ik ben geen Amsterdammer en zeker geen stadsbestuurder. Daar moet je de schepen van de hoofdstad, Hasselaer, voor hebben. Hij heeft tenslotte ook de Compagnie gesticht, dus hij weet wellicht de kooplieden en de burgemeester te overtuigen.

Barentsz: Wilt u dan voor mij met sinjeur Hasselaer gaan praten.

Plancius: Dat moet je zelf doen. Ik kan je echter wel een brief met aanbevelingen voor hem meegeven. Ik zal hem direct schrijven. Loopt u maar mee naar mijn studeerkamer.

Barentsz: Graag!

(De mannen lopen het toneel af.) (Einde van de scène.)

Scène 2: In het huis van Hasselaer, de schepen van Amsterdam

(Op het toneel zijn Vrouw Hasselaer en haar dienstbode Trijn bezig. Vrouw Hasselaer staat bij een kist. Trijn is aan de andere kant van het toneel wat aan het afstoffen.)

Vr. Hasselaer: Trijn, wil je mij even komen helpen met het verplaatsen van deze kist?

Trijn: Ja, Vrouw Hasselaer.

Vr. Hasselaer: *(Terwijl ze de kist optillen:)* Wat is hij zwaar, hè? Eigenlijk zou ik mijn man hierbij moeten roepen. Maar ach, hij heeft het altijd zo druk met de Compagnie, dat ik hem liever niet lastig val voor zulke futiliteiten.

Trijn: *(Zuchtend:)* Ja, Vrouw Hasselaer. Wat zit er eigenlijk in die kist, Vrouw Hasselaer?

Vr. Hasselaer: Spullen van mijn man, waar jij niets mee te maken hebt, nieuwsgierig aagje.

(De bel klinkt.)

Vr. Hasselaer: Trijn, ga jij eens even open doen.

- Trijn:* Ja, Vrouw Hasselaer. *(Ze gaat het toneel af.)*
- Vr. Hasselaer:* Die Trijn is best een prima meid. Altijd beleefd en nooit te beroerd om iets te doen. Ze is alleen soms wat erg nieuwsgierig. Ik ben trouwens ook benieuwd wie daar is.
- (Trijn komt weer het toneel op, samen met Barentsz. Trijn heeft de opgerolde brief van Plancius voor schepen Hasselaer in haar hand. Barentsz blijft wat schuchter staan en doet zijn pet af wanneer hij Vrouw Hasselaer ziet.)*
- Trijn:* Hier is een meneer die sinjeur Hasselaer wenst te spreken. Ik heb al gezegd dat ik sinjeur Hasselaer niet mag storen, omdat hij het veel te druk heeft met de Compagnie. Maar meneer zegt dat het dringend is en dat hij ook een brief van dominee Plancius uit Hoorn bij zich heeft, dus ik heb hem toch maar binnen gelaten, Vrouw Hasselaer.
- Vr. Hasselaer:* En heb je ook gevraagd wie die meneer dan wel mag zijn?
- Trijn:* Jawel, Vrouw Hasselaer, hij zegt dat hij Willem Barentsz heet.
- Vr. Hasselaer:* Oh maar, Trijn, had dat dan meteen gezegd. *(Tot Barentsz:)* Neemt u mijn dienstbode niet kwalijk, heer Barentsz. Welkom in onze woning. Wat een eer om zo'n beroemde zeevaarder hier bij ons op bezoek te hebben. *(Tot Trijn:)* Trijn, ga jij mijn man eens roepen en geef hem die brief van dominee Plancius, die heer Barentsz voor hem heeft.
- Trijn:* Ja, Vrouw Hasselaer. *(Ze gaat het toneel af.)*
- Vr. Hasselaer:* Mijn man zal blij zijn u te ontmoeten, heer Barentsz.
- Barentsz:* Het is mij ook een hele eer om uw man te spreken, Vrouw Hasselaer. Ik heb al heel vaak over hem horen spreken. Ik ben blij dat hij tijd voor mij vrij wil maken.
- (Pieter Hasselaer komt op, met de brief van Plancius uitgerold in zijn hand. Achter hem loopt Trijn, die stilletjes in een hoekje blijft afstoffen, zodat zij alles hoort wat er wordt besproken.)*
- Hasselaer:* *(Terwijl hij Barentsz de hand schudt:)* Het is mij een waar genoegen, heer Barentsz, u hier te mogen begroeten. Ik heb de brief van dominee Plancius gelezen en ik ben geheel tot uw beschikking. Uw plan heeft mijn grote aandacht. Het is inderdaad belangrijk om de noordelijke route naar Indië, China en Japan te ontdekken. Natuurlijk zullen wij van de Compagnie ook Schipper Houtman wegsturen, om langs Kaap de Goede Hoop Indië te bereiken, maar het zou prachtig zijn wanneer u tegelijkertijd om de Noord zou varen. Ik zal uw plan morgen ter sprake brengen in de Raad van Schepenen en ik heb goede hoop dat ik daar een gewillig oor zal vinden. Wat denkt u nodig te hebben voor uw plan?
- Barentsz:* Ik zou het liefst drie zeilschepen aan de tocht laten deelnemen, maar twee zou ook al genoeg zijn.
- Hasselaer:* Dan houden we het op twee schepen. 'De Volhouder' en 'De Hoop' moeten voldoende zijn.
- Barentsz:* Dat denk ik ook. Ik ben van plan om alleen maar jonge mannen te monstere die ruime ervaring hebben op zee, maar die niet getrouwd zijn, zodat ze niet al weer snel bij de eerste de beste tegenvaller terug willen naar hun vrouwen. Ik wil naar het noorden varen, tot waar het ijs begint en daarna een oostelijke doorvaart zoeken.
- Hasselaer:* Maar dan zult u weer in Straat Waigatsj terecht komen.
- Barentsz:* Dat is niet zeker. Er moeten daar meer zeestraten zijn, en één ervan zal de doorvaart zijn naar het verre Oosten langs de noordkusten van Azië.
- Hasselaer:* Hoeveel mannen zou u willen meenemen?
- Barentsz:* Vijfendertig à veertig. Dat moeten er voldoende zijn. Een kleine twintig per schip. Ik stel voor dat we schipper De Rijp vragen om het bevel over 'De Hoop' op zich te nemen en dat we de jonge, veelbelovende schipper Jacob van Heemskerck voor 'De Volhouder' vragen. Ikzelf ben een weliswaar een goed stuurman, maar het bevel voeren over een schip kan ik niet en dat wil ik dus ook niet.

- Hasselaer:* Ja, ja, uw keus lijkt me uitstekend. Als we die mannen kunnen overhalen om de leiding te nemen, en met u als stuurman, dan moet iedereen wel vertrouwen hebben in dit plan. Wanneer u mij vandaag nog de kosten kunt opgeven van het plan, dan zal ik het een en ander morgen in de Compagnie bespreken en aan de burgemeester en schout van onze stad voorleggen. Een deel van het benodigde geld zal ik zelf wel bij de Compagnie weten te vinden, doch ook zal de stad Amsterdam financieel moeten deelnemen aan de expeditie.
- Barentsz:* Denkt u, sinjeur, dat ...
- Hasselaer:* Laat ik u één ding zeggen. Ik ben er de man niet naar om dingen te beloven, als ik nog niet zeker weet of ik die beloften zal kunnen nakomen. Maar het staat vast dat u een goede kans hebt. Wanneer u vanavond uw kostenberekening bij mij langs brengt, dan garandeer ik u dat u over enkele dagen het antwoord zult vernemen.
- Barentsz:* Ik dank u hartelijk, sinjeur Hasselaer. Ik ga gauw met mijn berekeningen aan de slag. Mag ik u groeten. *(Tot Vrouw Hasselaer:)* En u ook gegroet, Vrouw Hasselaer.
- Vr. Hasselaer:* Gegroet, heer Barentsz.
- Hasselaer:* *(Terwijl hij Barentsz naar de deur begeleidt:)* Ook ik greet u hartelijk. *(Barentsz verdwijnt van het toneel.)*
- Hasselaer:* *(Tot zijn vrouw:)* Ik hoop dat Barentsz zijn plannen zal kunnen uitvoeren. Het is een moedig en verstandig zeeman.
- Vr. Hasselaer:* Ik hoop het ook. *(En tot Trijn, die zij plotseling opmerkt:)* Hé, Trijn, ben jij nog steeds in de kamer. Volgens mij was je weer wat nieuwsgierig. Nu, ik kan het me voorstellen. Het gebeurt ook niet elke dag dat zo'n beroemd zeevaarder hier over de vloer komt.
- Trijn:* Ja, Vrouw Hasselaer, eh... ik bedoel ... nee, Vrouw Hasselaer.
- Vr. Hasselaer:* Nou, laat ook maar. Kom, we gaan gauw aan de slag. In de keuken moet nog heel wat gebeuren. En mijn man zal ook weer snel aan het werk moeten.
- Hasselaer:* Zo is het, lieve.
- (Allen gaan het toneel af.) (Einde van de scène.)*

Scène 3: Op het marktplein van Amsterdam

(Op de markt staat Trijn met haar vrijer Krelis te praten.)

- Krelis:* Dat is me wat, wat je daar hebt gehoord bij die sinjeur Hasselaer waar je werkt. Nu, je hoeft niet bang te zijn dat ik me zal aanmelden voor die tocht. Het zou me trouwens benieuwen of het allemaal wel door zal gaan. Die lui van de Compagnie zijn ook niet gek om die meneer Barentsz zo'n tocht te laten maken. Dan kunnen ze nog beter hun geld meteen in de zee gooien.
- Trijn:* Nu, zo gevaarlijk is het toch ook weer niet. Ik denk dat die meneer Barentsz heel goed weet wat hij doet. En sinjeur Hasselaer ook. Maar jij denkt altijd dat je het beter weet dan die hoge heren.
- Krelis:* Dat is niet waar ...
- Trijn:* Nu, een beetje wel. Maar daarom vind ik je ook juist zo lief. En ik ben in ieder geval blij dat jij je niet zult opgeven voor zo'n verre tocht. Ik denk niet dat ik je zo lang kan missen.
- Krelis:* Dat dacht ik wel.
- (Hendrik, de vriend van Krelis, komt op. Hij ziet Krelis en Trijn staan en loopt op hen af.)*
- Krelis:* Ha, daar hebben we Hendrik. Moet je horen, Hendrik, wat ik zojuist van Trijn hoorde. Die Willem Barentsz, je weet wel, die schipper die al twee keer naar de Noord is gevaren, heeft gevraagd aan de schepen of hij een derde poging mag ondernemen. Nu, ik pas ervoor om mee te gaan.

- Hendrik:* (*Schertsend:*) Dat is nu jammer, Krelis. Ik zou juist willen dat jij een tijdje weg zou zijn. Dan maakte ik misschien wat kans bij jouw Trijn ...
- Trijn:* Doe niet zo gek, man. Je weet best dat ik alleen van mijn Krelis houdt.
- Hendrik:* Nu, dan ken je mij nog niet goed, meiske. (*Hij slaat een arm om Trijn heen.*)
- Krelis:* (*Zogenaamd boos:*) Zeg, wil jij wel eens van mijn Trijn afblijven. Nu weet ik zeker, dat ik niet zal meevaren. En ik geloof dat het het beste is, wanneer jij je aanmeldt voor die gevaarlijke tocht.
- Hendrik:* Ik ben niet gek! Ze kunnen mij zoveel gage bieden als ze willen, maar mij krijgen ze niet. Ze zijn al twee keer zonder resultaat teruggekomen, dus deze derde keer zullen ze wel tot het uiterste gaan. En dat betekent doorzetten en afzien. En misschien wel vastvriezen in het ijs. En aan een overwintering op de noordpool heb ik geen zin. Dan spring ik daar nog liever in het water om terug te zwemmen.
- Krelis:* Jij kunt dan wel goed zwemmen, maar ik denk niet dat je een sprong in het water daarginds overleeft. Het is daar ijskoud.
- Trijn:* Goh, zien jullie op tegen een beetje kou?
- Krelis:* Een beetje kou! Meid, laat naar je kijken. Je weet niet wat je zegt. Daar is de strengste Hollandse winter hoogzomer bij. Het water bevriest daar in één nacht tot wel een meter dik ijs.
- Hendrik:* Inderdaad, en dan is het er ook nog de hele winter donker. Maandenlang komt daar de zon niet boven de kim. Dat is de poolwinter. Dan is het zo koud, dat je adem bevriest. Mij niet gezien.
- Krelis:* Er zijn altijd nog genoeg dwazen, die wel mee zullen gaan.
(Ondertussen wordt het drukker op de markt. Er loopt een voorbijganger druk pratend met een oudere zeeman langs. Er komt een marktkoopvrouw met haar waar op. De voorbijganger en de zeeman gaan naar haar toe, evenals Trijn, Krelis en Hendrik.)
- Marktvrouw:* (*Luid:*) Specerijen te koop. Kruiden uit de Oost! Wie wil er kerrie! Kom hier voor uw nootmuskaat. Onze stoere schippers varen niet voor niets! Koop hier uw specerijen en kruiden.
- Voorbijganger:* Geef mij maar een onsje kruidnagels, die helpen goed tegen kiespijn.
(Inmiddels verschijnen er meer mensen op het toneel: Jacob Evertsz, Hans Vos, Pietje Vos, Jan van Haerlem en Gerrit de Veer. Zij verdringen zich ook om de marktvrouw heen. Dan wordt er trompetgeschal gehoord en de stadsbode komt op. Allen gaan aan de kant om naar hem te luisteren.)
- Bode:* (*Luid voorlezend van een stuk perkament:*) De Vroedschap heeft samen met de Compagnie besloten de twee schepen 'De Hoop' en 'De Volhouder' uit te sturen om de noordelijke route naar Japan, Indië en China te ontdekken. De tocht zal enkele maanden duren. De schippers zullen zijn Jacob van Heemskerck en Jan Cornelisz de Rijp. En als stuurman is aangewezen onze heldhaftige Willem Barentsz. (*Alle toehoorders applaudisseren.*) Half mei van dit jaar onzes Heren, 1596, zullen de schepen vertrekken. Alle moedige zeemannen van Amsterdam worden opgeroepen om zich straks bij Willem Barentsz aan te melden, zodat hij de meest geschikte mannen kan uitzoeken. Zegt het voort, zegt het voort! (*De bode gaat aan de zijkant van het toneel staan. Alle mensen beginnen druk door elkaar heen te praten. Naar voren stappen Pietje Vos, Van Haerlem en Hans Vos.*)
- Pietje Vos:* Dat lijkt me een buitenkans. Ik zou graag met Houtman zijn meegegaan als scheepskok, maar hij had al iemand anders. En met Willem Barentsz is het helemaal een uitdaging.
- Van Haerlem:* Wat je zegt. Ik zou ook best mee willen. Ik hoop dat Barentsz ook een kleermaker aan boord nodig heeft. Je weet maar nooit, of er straks in die kou van ijsberevellen bontjassen genaaid moeten worden. En ik kan ook als de beste zeilen repareren. Ik geef me ook zeker op.
- Hans Vos:* En anders ik wel. Een chirurgijn is altijd nodig. En zoveel chirurgijnen zijn er niet in Amsterdam, die meewillen naar de Oost, dus ik maak een goede kans. Weet je, jongens, als Barentsz de keus op mij laat vallen, dan doe ik ook een goed woordje voor jullie.
- Pietje Vos:* Dat vind ik fideel van je, Hans Vos.

- Van Haerlem:* Dat ben ik met je eens, Pietje. Maar wacht eens, ik geloof dat daar het gezelschap van hoge heren aankomt. *(Hij wijst naar de zijkant:)* Kijk maar, daar heb je de burgemeester en de schout. En ook schepen Hasselaer en dominee Plancius zijn van de partij. En daar achter hen loopt onze held Willem Barentsz.
- (De burgemeester, de schout, Hasselaer, Plancius en Barentsz komen op.)*
- Burgemeester:* Kijk eens, Barentsz, het volk is al uitgestroomd om je te verwelkomen.
- Barentsz:* Nou burgemeester, zo erg is het nu ook weer niet. Het is gewoon marktdag. En dan zijn er altijd veel mensen op de been.
- Burgemeester:* Niet zo bescheiden, niet zo bescheiden. *(Tot de schout:)* Wat denk jij, schout, zullen we Barentsz nu direct maar de gelegenheid geven om zijn bemanning bij elkaar te zoeken.
- Schout:* Jawel, burgemeester. Maar dan vind ik, dat ook de schippers Heemskerck en De Rijk aanwezig moeten zijn. Zij hebben tenslotte het bevel over hun schepen.
- Hasselaer:* Daar ben ik het mee eens. *(Tot de bode:)* Hé, bode, wil jij snel langs de huizen van Heemskerck en De Rijk gaan en zeggen dat hun bemanning uitgezocht gaat worden.
- Bode:* Jawel, sinjeur Hasselaer. Ik vlieg al. *(Hij haast zich het toneel af.)*
- Barentsz:* Ik vind dit altijd het spannendste moment van de tocht: het uitzoeken van de bemanning. Je weet nooit hoe lang je het samen moet uithouden. Je weet ook nooit of je samen weer terug komt, of dat je misschien samen de zee als graf krijgt.
- Burgemeester:* Niet zo somber, Barentsz. Je bent toch altijd nog gezond en wel terug gekomen.
- Barentsz:* Dat is wel zo, burgemeester. Maar wij zeelieden houden altijd rekening met de wil van God. En die kan wel eens een andere zijn, dan waar we op hopen.
- Schout:* Burgemeester, ik vind dat Barentsz gelijk heeft. Een zeeman moet realist blijven. En we weten allemaal dat de zee vaak zijn tol eist.
- Plancius:* Ik ben het daar ook mee eens. Ik weet veel van zeeën en van zeevaarders. Maar ik blijf een wetenschapper. En hoe langer ik wetenschapper ben, hoe meer ontzag ik heb gekregen voor zeevaarders als Willem Barentsz, die hun leven trotseren om de mensheid te dienen.
- Burgemeester:* Als je het zo bekijkt, dan hebben jullie gelijk.
- (De bode, Heemskerck, De Rijk en Simon komen op. Heemskerck en De Rijk hebben hun monsterrollen in de hand.)*
- Schout:* Oh kijk, daar is de bode met Heemskerck en De Rijk al weer terug. En De Rijk heeft zijn bootsman al uitgezocht, zie ik, hij heeft zijn vriend, bootsman Simon bij zich.
- Hasselaer:* Welkom, heren.
- Bode:* Ik heb zo hard gelopen als ik kon. Gelukkig waren de heren thuis. En bij meester De Rijk was bootsman Simon op bezoek, dus ik had twee vliegen in één klap.
- Barentsz:* Goedendag, vrienden.
- Heemskerck:* Goedendag, Willem, fijn je te zien. We gaan een mooie tocht maken. Ik verheug me er op.
- De Rijk:* Wij ook, is het niet Simon?
- Simon:* Ja, meester, het wordt tijd om weer eens het ruime sop te kiezen. En om dat samen met Heemskerck en Barentsz te doen, dat is helemaal een uitdaging.
- Burgemeester:* Fijn, dat u er zo over denkt, heren. *(Tot de schout:)* Zo schout, laat de mensen zich maar aanmelden.
- Schout:* Goed, burgemeester. *(Tot de bode:)* Bode, roep maar om dat de zeelui zich kunnen aanmelden. En als je dan meteen een tafeltje en stoel in het stadhuis haalt, dan kan heer Barentsz ook zitten, wanneer hij de namen op de scheepsrollen schrijft.

Bode: Uitstekend, schout. *(Tot het volk:)* Mannen, luister goed. Alle ervaren zeelieden mogen zich aanmelden om met de tocht van Barentsz, Heemskerck en De Rijp mee te gaan. Ga hier in de rij staan en niet dringen. U wordt allemaal opgeschreven, als u aan de gestelde eisen voldoet. Dan kunnen de schippers straks aanwijzen wie ze meenemen.

(Op het toneel ontstaat een heel gedrang. Er ontstaat langzaam maar zeker een rij van Evertsz, de oudere zeeman, De Veer, Hans Vos, Pietje Vos en Van Haerlem. Ondertussen is de bode het toneel afgegaan en hij komt weer snel terug met een tafeltje en een krukje, die hij voor Barentsz neerzet. Barentsz gaat zitten.)

Barentsz: Zo, wie is de eerste? Ah, ik zie het al: mijn jonge vriend Jacob Evertsz. Dat doet mij deugd. Ik heb wel zin om je mee te nemen, Evertsz. Maar, dan zul je scheepsjongen moeten zijn.

Evertsz: *(Verontwaardigd:)* Ik, scheepsjongen? Ik heb al heel wat reizen gemaakt als volwaardig matroos.

Barentsz: Ja, beste vriend, dat is zo. Maar we hebben nu eenmaal ook een scheepsjongen nodig. En een echte jongen kunnen we tijdens deze reis niet gebruiken. We hebben flinke mannen nodig, die niet voor een kleintje vervaard zijn, en zo eentje ben jij er. Je bent tenslotte al minstens zestien ...

Evertsz: Zeventien, meester. Als ik maar niet als scheepsjongen wordt behandeld, dan wil ik het wel ...

Barentsz: Goed zo, dus je gaat met ons mee?

Evertsz: Ja, stuurman.

Barentsz: Fijn. Ik schrijf je op de scheepsrol. Wie is de volgende?

Oudere zeeman: Ik, meester.

Barentsz: Zo, een stevige zeeman. Maar ook niet zo jong meer. Ben je getrouwd? En heb je kinderen?

Oudere zeeman: Ja, meester. Ik heb een vrouw en dertien kinderen. Daarom wil ik ook graag mee, om voor dat grote gezin de kost te verdienen.

Barentsz: Ik begrijp het, zeeman, maar ik schrijf je toch niet op.

Oudere zeeman: Waarom niet, meester?

Barentsz: Omdat we deze tocht alleen ongetrouwde mannen willen meehebben. Het kan wel een en lange tocht worden, en dan gaan getrouwde zeemannen te veel verlangen naar hun vrouw en hun gezin.

Oudere zeeman: Maar, meester toch. Hoe moet ik dan aan de kost komen?

Barentsz: Ja, zeeman, ik begrijp je probleem. Maar ongetrouwd is ongetrouwd. En daarop maak ik geen uitzonderingen. Het spijt me. Wie is de volgende?

(De oudere zeeman gaat mopperend af.)

De Veer: Ik, Willem.

Barentsz: Ach, Gerrit de Veer. Mijn grote vriend en mijn vertrouwde bootsman van mijn vorige tocht. Ik wil je ook deze keer graag meehebben als bootsman. Op één voorwaarde echter ..

De Veer: En wat is die dan wel, Willem?

Barentsz: Dat je ook nu weer het scheepsjournaal zo goed bijhoudt als de vorige keren.

De Veer: Dat is geen probleem. Je weet dat ik het prettig vind om te schrijven.

Barentsz: Dat is dan afgesproken, ik schrijf je op de rol. Wie is de volgende?

Hans Vos: Hans Vos, meester, chirurgijn en goed gehumeurd.

Barentsz: Dat zie ik al aan je vrolijke gezicht. Als je naast goed gehumeurd dan ook maar een goed chirurgijn bent, dan schrijf ik je op.

Hans Vos: Fijn, meester. Maar dan moet u ook die twee achter mij opschrijven: een kok en een kleermaker.

Barentsz: Als ze sterk zijn en niet getrouwd, dan zal ik dat doen. Want een kleermaker en een kok hebben we altijd nodig. *(Tot Van Haerlem:)* Kan je ook zeilen naaien?

Van Haerlem: Zeker, meester.

Barentsz: Goed zo, dan schrijf ik je op. *(Tot Pietje Vos:)* En jij, kan jij goed koken, ook wanneer er niet meer voldoende variatie in het voedsel is?

Pietje Vos: Jazeker! Ik heb al heel wat verre reizen meegemaakt. En de mannen hebben altijd mijn kookkunst geroemd.

Barentsz: Uitstekend. Geef me jullie namen maar, dan komen jullie op de rol.

Pietje Vos: Pieter Pieterszoon Vos, meester, een neef van die vrolijke chirurgijn die u zojuist opschreef. Maar iedereen noemt me Pietje Vos, dus schrijft u dat maar op.

Barentsz: Prima! Pietje Vos. *(Hij schrijft)* *(Daarna tot Van Haerlem:)* En jouw naam, kleermaker?

Van Haerlem: Jan Franszoon van Haarlem, meester.

Barentsz: Goed zo! *(Hij schrijft.)* En wie is de volgende?

(Einde van het eerste bedrijf. Het doek valt.)

(Terwijl het doek valt, stapt de bode naar voren, zodat hij voor het gesloten gordijn komt te staan. Hij richt zich tot het publiek.)

Bode: En zo meldden zich nog een groot aantal mannen aan voor deze derde poging van Willem Barentsz om de noordelijke zee weg naar de Oost te ontdekken. Het zeilschip 'De Volhouder' van Jacob van Heemskerck en Willem Barentsz werd door zeventien mannen bemand en het zeilschip 'De Hoop' van Cornelisz de Rijk eveneens. Op 5 mei van het jaar 1596 werden de mannen ingescheept en op 10 mei zeilden de schepen het IJ uit, de Zuiderzee op, hun verwanten bij de Schreierstoren in Amsterdam achterlatend. Een maand later, op 6 juni waren de schepen IJsland voorbij gezeild.

(Hij verdwijnt en het doek gaat open voor het tweede bedrijf.)

Tweede bedrijf: Op reis

Scène 1: Op het dek van 'De Volhouder'

(Op het dek staan Gerrit de Veer, Lennart Heyndricksz, Jacob Evertsz, Hans Vos en Pieter van Purmerend. Zij zingen een zeemanslied. Na hun lied zegt Heyndricksz:)

Heyndricksz: Hé, Gerrit, vertel nog eens een verhaal.

De Veer: Nou ... misschien weet ik wel iets, maar dat is dan toch niets voor een jonge aap zoals jij, beste vriend.

Heyndricksz: *(Opstuiwend:)* Zo jong ben ik niet.

Hans Vos: Ach, jongetje, je komt net kijken

Heyndricksz: Als je maar weet dat ik al vier jaar op zee vaar.

De Veer: *(Spottend:)* Vier jaren al! Hoe is het mogelijk? En dan is hij nog niet helemaal zindelijk, moet je nagaan.

Pietje Vos: Hè, bootsman, zit die jongen niet zo te plagen.

De Veer: Okee, okee, timmerman. Ik zal vertellen, en we zullen onze Heyndricksz nog niet naar zijn kooi sturen

Heyndricksz: Hmmmmmmm.

De Veer: *(Terwijl hij aan zijn pijp lurkt:)* Misschien hebben jullie wel eens gehoord van het witte waterwief in de Zuiderzee.

Pietje Vos: Ja, gehoord heb ik er wel van, maar veel meer ook niet.

Heyndricksz: Heb jij het gezien, bootsman?

De Veer: Nee, natuurlijk niet. Hoe zou ik het gezien kunnen hebben? Het is al jaren dood. Maar mijn grootvader heeft het wel gezien, maar toen was het al niet meer in zee. Want een vriend van een neef van mijn grootvader heeft het gevangen.

Hans Vos: Echt waar?

De Veer: Zo waar als ik hier voor je zit. Dat zat namelijk zo: op een goede dag was die vriend van de neef van mijn grootvader op de Zuiderzee aan het vissen en hoe het kwam wist hij niet, maar hij ving niets. De wind was gunstig, het weer was goed en hij zat op een visrijke plek. Maar deze keer lukte het niet. Hij dacht dat dat misschien kwam door ...

Heyndricksz: Het waterwief?

De Veer: Jongen toch, doe je het nu al in je broek. Nee, luister nou maar, dan hoor je het vanzelf wel.

Jan van Buysen: Ja, Heyndricksz, houd nu maar je mond.

De Veer: Goed, hij ving dus niets, wat hij ook deed. Tenslotte besloot hij zijn net binnen te halen. En plotseling voelde hij dat er een zware vracht inzat ...

Pietje Vos: Het waterwief ...

Heyndricksz: Nou, Pietje, nu moet je zelf ook je snater houden.

Evertsz: Dat vind ik ook.

De Veer: Ze trokken wat ze konden, maar het duurde een hele tijd voor ze het net boven konden krijgen. En toen het dan tenslotte boven water kwam, zat inderdaad het waterwief erin.

Evertsz: Hoe zag ze eruit?

De Veer: Nou het was helemaal bedekt met waterplanten en wieren en die zaten ook in haar zwarte haar. Ze leek een klein beetje op een mens, maar ze had een lange vissestaart ...

Pietje Vos: Wat een griezel ...

De Veer: Ja, die vriend van de neef van mijn grootvader was eerst ook bang voor haar ...
(Plotseling komt Jan Hillebrantsz op.)

Hillebrantsz: Mannen, kom, buiten zijn heel grote witte wezens te zien in de verte ...

Heyndricksz: *(Verschrikt)* Witte waterwieven?

Pietje Vos: Zou het?

De Veer: Nou, mannen, ik heb jullie geloof ik goed de schrik op het lijf gejaagd met mijn verhaal. Ik zal wel eens gaan kijken. *(Hij staat op en gaat het toneel af.)*

Heyndricksz: Hé, Hillebrantsz, hoe zagen die wezens eruit. Hadden ze een vissestaart? En zeewier in hun haar?

Hillebrantsz: Man, wat klets je nu. Het waren gewoon heel grote witte wezens met rare grillige lijven.

(De Veer komt weer terug, bulderend van het lachen. Bij hem is Jan Aerjansz.)

De Veer: Hahahahahaha! Zo, mannen. Ik kan wel zien dat jullie nog niet zulke zeebenen hebben. In ieder geval dat jullie nog nooit om de Noord zijn gegaan. Hahahahahaha! Wat buiten te zien is, zijn gewoon ijsbergen. We komen in de koude streken. Het avontuur gaat nu pas beginnen.

Pietje Vos: Wat zijn dat dan, ijsbergen?

Aerjansz: Dat kan ik je vertellen. Ijsbergen zijn grote spitse pieken van ijs die drijven in de zee en waarvan je een klein gedeelte boven het water ziet uitsteken. Die ijsbergen zitten namelijk voor het grootste deel onder water. Daar zijn ze ook veel breder, maar dat zie je niet. Daarom zijn ze zo gevaarlijk. Wanneer we met ons schip te dicht bij zo'n ijsberg komen, dan kan zo'n scherpe kant onder water ons hele schip open scheuren. En dan liggen we met zijn allen in het koude water. Daarom moeten we altijd met een grote boog om die ijsbergen heen zeilen.

Hillebrantsz: Waar komen die ijsbergen vandaan?

Aerjansz: Uit het hoge noorden. Daar is de zee heel diep en al het water bevroert er. Maar als het begint te dooien, breken er van zo'n bevroren ijszee enorme stukken af, en die drijven weg als ijsbergen.

De Veer: En dan heb je ook nog grote gletsjers in het noorden, die in de zee eindigen. Ook daar breken soms ook stukken af. En dat zijn kleinere ijsbergen en ijsschotsen

Heydricksz: Kom, mannen, ik wil die ijsbergen wel eens zien.

Evertsz: Mijn idee! *(Hij staat ook op. De andere mannen volgen zijn voorbeeld.)*

De Veer: Inderdaad, mannen, ga maar eens kijken naar dat natuurwonder. Al zullen jullie er over enkele weken misschien meer dan genoeg zien en verlangen dat je ze nooit was tegengekomen.

(Allen gaan af, behalve De Veer. Even later komen Heemskerck en Barentsz op.)

Heemskerck: Goedendag, bootsman.

Barentsz: Goedendag, Gerrit.

De Veer: Goedendag, saâm. We hebben snel gevaren. We zijn nog maar amper een paar weken weg of de eerste ijsbergen zijn al te zien.

Heemskerck: Jawel, bootsman. Tot nu toe gaat alles voorspoedig.

(Jacob Evertsz komt op.)

Evertsz: Schipper, 'De Hoop' komt langs. Ik geloof dat schipper De Rijk u wil spreken.

Heemskerck: Uitstekend, Jacob. Laat hem aan boord van 'De Volhouder' komen.

(De Rijk stapt binnen, samen met zijn bootsman Simon.)

De Rijk: Ik ben al zo vrij geweest. Goedemorgen, Heemskerck. Goedemorgen, Barentsz.

Barentsz: Goedemorgen, schipper. Goedemorgen, Simon.

Heemskerck: Ook een goedenmorgen. Wat brengt u op 'De Volhouder'? Heeft u de eerste ijsbergen gezien?

De Rijk: Die heb ik inderdaad gezien. En daarom is het goed dat we eens praten, maar dat kan dadelijk. Ik heb iets meegebracht en ik wil dat u dat aan uw mannen geeft. Simon, geef maar eens op.

(Vanonder zijn wambuis haalt Simon een grote fles drank te voorschijn.)

Simon: Kijk eens, schipper. Meester De Rijk had aan de mannen van 'De Hoop' beloofd, dat hij bij het zien van de eerste ijsbergen een extra oorlam zou geven. En nu heeft hij besloten, omdat hij met Heemskerck en Barentsz wil praten, ook aan de mannen van 'De Volhouder' deze extra oorlam aan te bieden. We denken dat zij daarin wel zin hebben.

Heemskerck: Dat zal zeker zo zijn. Jacob, breng jij die fles eens naar de mannen.

Evertsz: Dat wil ik graag doen, meester. (*Jacob gaat met de fles af. Even later horen we vanachter de schermen door de mannen van 'De Volhouder' luid juichen.*)

Allen: (*Achter de schermen.*) Hoera, voor schipper De Rijk!

De Veer: Hoort u eens, de mannen zijn inderdaad blij.

Heemskerck: Welaan, De Rijk, wat brengt u nog meer op 'De Volhouder'?

De Rijk: Ik wilde eens, nu we in het noordpoolgebied komen, met u bespreken welke koers we gaan varen.

Barentsz: Inderdaad, we moeten onze koers bepalen. We zullen gauw meer ijsbergen te zien krijgen en als ik afga op mijn eerdere ervaringen, dan geloof ik dat het raadzaam is de ijsbergen te vermijden. Al gauw zullen het geen losse ijsbergen meer zijn, maar hele ijsvelden. En we moeten voorkomen dat we in die ijsvelden vast komen te zitten. Ik stel dan ook voor, om zo snel mogelijk naar het oosten te zeilen, zodat we de ijsbergen binnen korte tijd achter ons laten.

De Rijk: Ik dacht dat u met dominee Plancius had gesproken, meester Barentsz?

Barentsz: Dat heb ik ook, sinjeur.

Simon: Als dat zo is, dan moet u, evenals schipper De Rijk, toch weten dat het juist de bedoeling van Plancius is, dat we Straat Waigatsj zullen mijden?

Barentsz: Dat is ook mijn wens.

De Rijk: Dan begrijp ik u niet, want als we naar het oosten zeilen, zullen we juist in Straat Waigatsj belanden en dan weet u wel dat wij de weg naar China niet zullen vinden.

Heemskerck: Er zijn meer zeestraten.

Barentsz: Ik weet zeker dat één van die andere zeestraten de weg is.

Simon: Dat kunt u wel zeggen, maar u kunt het niet bewijzen.

De Rijk: Wij zijn inderdaad van mening dat daar de weg om de Noord niet is. We zullen eerst noordelijker moeten varen en dan pas in oostelijker richting.

Heemskerck: Gerrit, wat zeg jij ervan?

De Veer: Ik weet niet wat ik zeggen moet. Plancius heeft ons inderdaad opgedragen zo ver mogelijk naar het noorden te varen. Maar dat kan je gemakkelijk zeggen wanneer je thuis achter je bureau zit.

Heemskerck: Inderdaad, ik ben ook bang dat we in de ijsvelden vast zullen lopen en dan staat ons een overwintering te wachten, die we waarschijnlijk niet zullen overleven.

Barentsz: En als we het wel overleven, is er niets gewonnen als we de hele winter moeten wachten en grote ontberingen moeten trotseren.

Simon: Dat is waar, maar wat hebben we eraan om Straat Waigatsj weer te gaan verkennen?

De Rijk: Niets! Want daar ligt de weg naar China niet!

Barentsz: U hebt misschien gelijk, sinjeur De Rijk, maar u weet ook wel dat het steeds moeilijker zal worden een weg te vinden, naarmate we noordelijker komen.

De Rijk: Dat weet ik, maar ik ben er niet bang voor.

De Veer: We moeten ook aan de mannen denken.

(De Rijk beent kwaad over het dek.)

De Rijk: (*Kwaad.*) Aan de mannen denken? Welja, dat noem ik nog eens een sterk argument!

Simon: Ze wisten toch wat hen te wachten stond.

De Veer: Natuurlijk wisten ze dat, maar ...

De Rijk: Okee, ze wisten het dus, en ze weten het nu nog. Onze mannen zullen echt niet aan het muiten slaan, als de tocht tegenvalt.

Simon: Nee, zo zijn de Hollanders niet.

De Veer: Daar ben ik ook niet bang voor, het is alleen dat ...

Barentsz: Kom, laten we ons niet als een stel kleine jongens gedragen en laten we het oordeel van sinjeur Heemskerck vragen.

Heemskerck: Ik vind dat we de levens van de mannen niet in de waagschaal mogen stellen, dus ik stel voor nu naar het oosten te koersen.

De Rijk: Dat doe ik niet. Ik ben niet van plan om thuis te komen met het bericht dat we de weg naar China niet hebben gevonden omdat we bang waren voor een beetje kou in het noorden.

Heemskerck: Als u het zo stelt, dan zit er niets anders op. Ik ben baas op mijn schip en ik ben verantwoordelijk voor mijn mannen. Hier zullen zich onze wegen scheiden.

Barentsz: Sinjeurs, het zou onverantwoordelijk zijn nú uit elkaar te gaan. Daarom stel ik voor toch eerst in noordelijke richting te zeilen, en pas naar het oosten af te buigen als we niet meer verder kunnen door de ijsvelden. Ik neem het op me om de schepen veilig tussen de ijsbergen door te loodsen.

Heemskerck: *(Opgelucht:)* De Rijk, Barentsz is niet alleen een goed stuurman, hij weet ook hoe hij twee koppige schippers tot elkaar moet brengen. Ik stem in met zijn voorstel.

De Rijk: Dat is manntaal. Ik stem ook in.

Simon: Fijn zo, schipper! Op naar het noorden!

De Veer: *(Tot Barentsz:)* Willem, ik denk dat jij nog heel wat problemen voor ons zult oplossen deze reis.
(Einde van de scène.)

Scène 2: Aan land op 'Bereneiland'

(Het toneel is leeg. Plotseling wordt vanachter de coulissen een kreet gehoord:)

Hooghwout: *(Vanachter de coulissen. Luid roepend:)* Land in zicht!, Mannen, land in zicht. We mogen even aan land!

Alle zeelieden: *(Eveneens vanachter de coulissen:)* Hoera! Hoera!

(Jan Aerjansz, Jacob Sterrenburgh, Jacob Hooghwout, Jan van Buysen, Pieter van Purmerend, Claes Andriesz en Louw Willemsz komen op.)

Aerjansz: Ik ben blij dat ik weer even vaste grond onder mijn voeten heb.

Purmerend: Anders ik wel. Ik mag dan wel zeebenen hebben, maar soms houd ik ook van vaste grond. Dat komt zeker doordat ik als timmerman van stevigheid houd.

Sterrenburgh: Wat is het hier onherbergzaam, hè?

Van Buysen: Ja, inderdaad! Alleen kale rotsen en wat sneeuwveldjes ertussen.

Andriesz: Misschien vinden wel wel wat eetbaars. Een vers stuk vlees zou er bij mij best ingaan.

Willemsz: Bij mij ook!

Aerjansz: *(Hij bukt zich en raapt een paar grote eieren op:)* Moet je kijken wat ik hier vind: meeuweëieren!

Purmerend: (Zich ook bukkend:) Ja hier ook!

Sterrenburgh: Moet je kijken! Het is wel geen vers vlees, maar verse eieren zijn ook niet te versmaden.

Van Buysen: Ja, mannen, doe je broekzakken vol, dan trakteren we het hele schip vanavond.

Hooghwout: Mijn idee! (Hij slaat een ei kapot en slurpt de inhoud rauw naar binnen.) Maar nú smaken ze ook al heel lekker. Hmmmmmm ...

Willemsz: Nou, geef mij ze maar gebakken of gekookt.
(Plotseling zijn achter op het toneel twee ijsberen zichtbaar. Ze brullen beangstigend.)

Aerjansz: Mannen, pas op. Daar komt het vlees aan, dat we zo graag willen hebben.

Purmerend: Ja, maar nu heb ik er toch niet zo'n zin in.

Sterrenburgh: Rennen, mannen, voor je leven.

Van Buysen: Nee, voorzichtig bewegen, om ze niet te laten schrikken.

Andriesz: Kom, niet kletsen, maar lopen!

Willemsz: Wat een griezels!

Purmerend: (Terwijl hij uitglijdt en weer opkrabbelt:) Getverderrrie. Alle eieren in mijn broekzakken zijn gebroken. Ik zit onder het eierstruif.

Sterrenburgh: Hahaha, misschien vinden die ijsberen je nu nog wel lekkerder.

Van Buysen: Kom op, mannen, geen grapjes op dit moment, als je leven je lief is.

Hooghwout: Hoor ze eens brullen. Ik wou dat ik mijn geweer bij me had.
(Ineens komen De Rijp, Simon en twee van hun matrozen op. Zij hebben geweren in de hand en ze schieten op de ijsberen. De beren vallen onder luid gebrul dood ter aarde.)

De Rijp: Goed zo, mannen van 'De Hoop', dat was net op tijd!

1e matroos: Het is ook aardig onverstandig om zonder geweer het land op te gaan.

2e matroos: Zeker, in deze woeste streken kun je weten dat je altijd gevaar loopt.

Simon: Het zijn net een stel kleine kinderen, die mannen van 'De Volhouder'.

1e matroos: Maar goed dat er zulke flinke kerels als wij aankwamen!

De Rijp: Genoeg, mannen. Pak die beren en breng ze naar de kok van 'De Hoop'. Ons schip heeft vanavond een lekkere hap verdiend.

2e matroos: Komt voor elkaar, schipper.

Simon: Kom op, ik krijg nu al zin.
(Simon en de twee matrozen lopen naar de ijsberen toe en we zien achter het gespannen laken dat ze de beren oppakken en meenemen.)

Willemsz: Wat gaat u met die beren doen, sinjeur De Rijp?

De Rijp: Die beren hebben wij gevangen, dus die zullen wij van 'De Hoop' ook opeten.

Aerjansz: Maar ... dat kan toch niet?

De Rijp: Dat kan heel goed! Er zijn nog veel meer beren, dus vangen jullie er zelf ook maar een paar.

Purmerend: Sinjeur De Rijp, de schoten van uw mannen hebben de beren gedood, dat is waar, maar ze zaten achter òns aan.

Sterrenburgh: En wij hadden geen geweren, sinjeur.

De Rijp: Dan hadden jullie die maar moeten meenemen. Hahahaha!
(*Heemskerck en Barentsz komen op.*)

Heemskerck: Wat is hier aan de hand?

Van Buysen: Er zaten beren achter ons aan en die zijn door de mannen van schipper De Rijp doodgeschoten.

Hooghwout: En nu heeft sinjeur De Rijp die beren gepakt om ze alleen voor zijn mannen te laten klaarmaken.

Heemskerck: Is dat zo, De Rijp?

De Rijp: Inderdaad, Heemskerck. Eerlijk is eerlijk.

Barentsz: Of het nu zo eerlijk is, daarover zullen we maar niet gaan redetwisten. En dat het dom was van onze mannen om ongewapend het land op te gaan, dat ben ik met u eens. Maar ik heb steeds het idee gehad dat we als één ploeg op reis zijn gegaan.

Heemskerck: Ja, en zoals u optreedt, De Rijp, dat is meer het optreden van iemand die zich niet bij de gehele expeditie aansluit, maar die denkt op z'n eentje te moeten opereren.

De Rijp: (*Morrend:*) Okee, als u er zo over denkt, ... en eigenlijk was ik toch al van plan één van de beren aan jullie te geven. Dus waar maken jullie je druk om.

Willemsz: Wat een leugen ...

Aerjansz: Ssssttttttt!

Purmerend: Ja, Louw, houd je mond maar. Laat de schippers het maar uitvechten.

Willemsz: Zo je wilt. Maar ik ben blij dat ik weet bij welke schipper ik behoort.

Ter Veer: Mannen, genoeg hierover. Het misverstand is opgelost. Ik stel voor om vanavond allemaal samen van het verse vlees te genieten.

Barentsz: En omdat dit de eerste beren waren die we deze tocht zagen, stel ik voor om dit eiland 'Bereneiland' te noemen.

Heemskerck: Een uitstekend idee, Barentsz, 'Bereneiland' vind ik een schitterende naam.
(*Einde van de scène.*)

Scène 3: Op het dek van 'De Volhouder'

(*Op het dek staan Pieter van Purmerend, Jan van Haerlem, Pieter Cornelisz en Pietje Vos.*)

Pietje Vos: Zo, maat, dat was me een toestand twee weken geleden met die ijsberen.

P. Cornelisz: Inderdaad, kok. Wat een geruzie om een paar van die bijna oneetbare beesten.

Pietje Vos: Ja, de mannen waren er allemaal misselijk van.

P. Cornelisz: Het is zonde van die mooie beesten, dat ze gedood zijn.

Van Haerlem: Dat ben ik niet met je eens. Want al weten we nu dat ijsberevlees niet echt lekker is, als we nog eens echte honger krijgen, helpt het wel tegen de honger. En waar ijsberen vooral goed voor zijn, dat is hun warme pels, waar ik jassen en mutsen van kan maken.

- Purmerend:* En ook hun vet is uitstekend. Daar kunnen onze lampen op branden.
- Van Haerlem:* Dus hebben deze twee beren hun leven niet voor niets gegeven.
- P. Cornelisz:* Zo is het maar net.
- Pietje Vos:* En toch ben ik van mening dat we niet zo maar dieren mogen doodschieten als het ons mensen uitkomt. Ik denk dat onze mannen ook zo wel ontkomen zouden zijn. En wat die kleren betreft, de kleren die we bij ons hebben zijn nog warm genoeg.
- Purmerend:* Ik kan wel merken dat jij weinig op het dek komt en dat je vooral achter je warme fornuis staat, kok. Het is al vaak behoorlijk koud. Als je kijkt, dan zie je vaak meer ijsbergen en ijsvelden dan water.
- P. Cornelisz:* Ja, vriend, dat heb je toch gezien? Gisteren heeft de schipper ons nog allemaal op het dek geroepen om ons in de verte Groenland te laten zien. En dat land mag dan wel Groenland worden genoemd, ik zag er meer wit dan groen.
- Pietje Vos:* Of ik dat nog weet! Wat vooral indruk op mij maakte was dat eiland met die spitse toppen.
- Van Haerlem:* Dat wat door Barentsz 'Spitsbergen' werd gedoopt?
- Pietje Vos:* Ja, dat eiland! Een toepasselijke naam, vind je niet?
- Van Haerlem:* Zeker. Ik ben trouwens benieuwd hoe lang we nog naar het noorden zullen doorzeilen.
- (Heemskerck, Barentsz, De Veer, De Rijk en zijn bootsman Simon en Martijn komen op.)*
- P. Cornelisz:* Ik denk dat we dat binnenkort zullen horen. Daar heb je de schippers namelijk al. En hij heeft zijn bootsman en zijn scheepsjongen bij zich. Het zou mij niet verbazen, als ze zich over die vraag gaan buigen.
- Pietje Vos:* Dat denk ik ook. Kom, mannen, wij gaan maar weer eens aan de slag.
- (Pietje Vos, Van Purmerend, Van Haerlem en Pieter Cornelisz vertrekken.)*
- De Rijk:* Nu zullen jullie het toch met mij eens zijn dat we er goed aan hebben gedaan verder te varen naar het noorden.
- Simon:* Wij op 'De Hoop' weten zeker dat we zo de doorgang naar China en Indië zullen vinden, als we maar om dat land dat we nu zien kunnen heen varen.
- Heemskerck:* Ja, als we dat kunnen ...
- De Rijk:* Dat zeggen we toch ook? We zullen het proberen en ik stel voor dat we onze weg kiezen langs de westkust.
- Simon:* Ja, misschien komen we dan in goed vaarwater ...
- De Veer:* ... en dan kunnen we zeker binnenkort een feestje in Indië geven. Nou, ik geloof daar niets van.
- Barentsz:* We hebben toch al steeds geprobeerd er westelijk langs te varen. En de hindernissen worden steeds groter. Het is inmiddels juli. We hebben de langste dag gehad.
- De Veer:* Vanaf nu zal het alleen maar kouder worden.
- Heemskerck:* En donkerder! En meer ijs!
- De Rijk:* Dan ben ik benieuwd naar úw plannen.
- Heemskerck:* Wel, schipper De Rijk, ik zal u zeggen wat ik ervan denk. We zijn zover doorgedrongen in het poolijs als nog nooit een schip eerder deed. We hebben een breedte bereikt van ruim 80 graden. Maar wat schieten we ermee op? We weten nu dat de weg om de Noord hier niet te vinden is. Ik ben van mening dat we ergens anders moeten zoeken. Barentsz zei enige tijd geleden al dat de weg naar het warme land in oostelijker richting ligt.
- Barentsz:* Dus vinden wij dat we naar het Oosten moeten varen.

- De Rijk:* (Terwijl hij met zijn vuist op tafel slaat:) En ik blijf erbij dat we naar het noorden moeten zeilen.
- Simon:* En gaat het om het westen van dat land niet, dan zal het om het oosten gaan. Maar wij gaan hier uit deze noordelijke streken niet meer terug.
- De Veer:* Ik denk, sinjeur De Rijk, dat u even goed als wij weet dat we daar de weg nooit zullen vinden.
- De Rijk:* Als ik dat even goed wist, dan zou ik het niet doen. Denkt u dat ik het leven van mijn mannen en mijn schip voor niets in de waagschaal wil stellen?
- Simon:* Zo is het maar net. En als Barentsz naar het oosten wil varen, dan begaat hij dezelfde fout als op zijn vorige reis. Toen is hij in Straat Waigatsj terecht gekomen en daar zullen we ook nu weer belanden.
- Heemskerck:* Schipper De Rijk, we hebben al een paar keer een verschil van mening gehad en tot nu toe hebben wij steeds toegegeven. Maar deze keer niet! Ik denk er niet over mijn schip en mijn mannen in een zinloos avontuur te storten, waarvan het einde veel te riskant is. Ik raad u dus aan ons te volgen.
- De Rijk:* (Spottend:) U praat alsof u de leiding van deze tocht hebt. Maar ik ben ook schipper en ik kan u dus ook vragen mij te volgen.
- Heemskerck:* Dat hebben we tot op heden ook gedaan, als ik mij goed herinner.
- Barentsz:* En we zijn in het ijs terecht gekomen.
- De Veer:* Wekenlang hebben we gezwoegd zonder één resultaat.
- Heemskerck:* Wij nemen dat u niet kwalijk, want u kon dat net zo min als wij weten. Maar nu doorgaan met uw plannen, dat zou gekkenwerk betekenen. En daar pas ik voor!
- Barentsz:* Maar, schippers toch, is het nu niet mogelijk ...
- Heemskerck:* Nee, stuurman, voor mij is de maat vol. De Rijk kan kiezen ons te volgen. En anders scheiden zich hier onze wegen.
- De Rijk:* Als u dat zo wilt, mijn zegen heeft u. (Hij schudt wat spottend de hand van Heemskerck en draait zich om om de kajuit te verlaten.)
- Simon:* Vaarwel, heren. Ik ben het met mijn schipper eens. En dus volg ik hem op zijn weg naar de Oost. (Tot Martijn:) Martijn, kom je mee.
- Martijn:* Ja, ik vol zo ...
- (De Rijk en Simon gaan af.) (Einde van het tweede bedrijf. Het doek valt.)

(Terwijl het doek valt, stapte Martijn naar voren, zodat hij voor het gesloten gordijn komt te staan. Hij richt zich tot het publiek.)

- Martijn:* Dat was me een toestand. Ons schip, 'De Hoop', zeilde verder naar het noorden en 'De Volhouder' zette koers in oostelijke richting. Ik moet zeggen dat ik aanvankelijk liever met Barentsz en Heemskerck was meegegaan, maar als scheepsjongen heb je niet veel te vertellen. En achteraf was ik daarover ook wel blij, want mijn schipper De Rijk zag op tijd in, dat hij de weg om de Noord niet kon vinden en we zijn tenslotte in het najaar veilig teruggekeerd in Amsterdam. Achteraf hoorden we dat het met 'De Volhouder' anders was verlopen. Barentsz en Heemskerck kregen steeds meer problemen met het ijs. Eén keer werd hun schip zelfs bijna verpletterd onder een kantelende ijsberg en Heemskerck besloot toen ook om terug te keren naar Amsterdam. Zijn besluit kwam echter te laat, want op 25 augustus vroe 'De Volhouder' helemaal vast in de IJshaven op Nova Zembla. Het schip werd daarbij zo beschadigd, dat het niet te redden viel. De twee sloepen werden aan de wal gesleept en van het hout van 'De Volhouder' werd samen met aangespoeld hout op Nova Zembla een huis gebouwd om in te overwinteren. De mannen hadden bij de bouw heel veel last van gevaarlijke en hongerige ijsberen. En tot overmaat van ramp stierf de timmerman Pieter van Purmerend. Gelukkig had hij de bouwtekeningen voor het huis klaar. En op 2 oktober was het huis zo goed als afgebouwd.
- (Hij verdwijnt en het doek gaat open voor het derde bedrijf.)

Derde bedrijf: Op Nova Zembla

Scène 1: Buiten naast 'Het Behouden Huis'

(Op het toneel zijn Jan van Buysen, Claes Andriesz, Lennart Heyndricksz, Jan Aerjansz, Jan van Haerlem en Pieter Cornelisz met de laatste werkzaamheden aan het huis bezig: Claes Andriesz heeft een geweer bij zich.)

- Van Buysen: Zo, het huis is zo goed als klaar.
- Andriesz: Ja, na een maand zwoegen in dit weer, wordt het tijd.
- Heyndricksz: Nou, jullie kunnen klagen wat je wilt, dankzij het feit dat Pieter vorige maand vlak voor zijn dood de bouwtekeningen heeft gemaakt, hebben we nu zo'n solide huis.
- Aerjansz: Dat is maar goed ook, want ik begin er zo langzamerhand aardig genoeg van te krijgen om elke nacht in mijn kooi te slapen in een half afgebroken schip.
- P. Cornelisz: Ja, en dan elke keer dat geploeter over de ijsschotsen om van ons schip naar het huis te komen.
- Aerjansz: Het zal straks in ieder geval makkelijker zijn om het eten voor de mannen klaar te maken in een huis in plaats van in een half op zijn kant liggend schip.
- P. Cornelisz: Als we tenminste nog lang genoeg te eten hebben.
- Van Buysen: Nou, sinds Jan Aerjansz die poolvossen heeft geschoten, hebben we voorlopig vlees genoeg.
- Van Haerlem: En ook huiden waarvan ik kleren kan maken.
- Van Buysen: Ja, en het vlees van die poolvossen is heel wat lekkerder dan van ijsberen, het smaakt naar konijn.
- Evertsz: En toch moeten er maar weer eens ijsberen komen, want ons vet voor de lamp begint op te raken.
- Van Haerlem: En ik zou best weer eens een paar jassen van ijsberevellen willen maken.
- Van Buysen: Wat dacht je van dekens van bont voor op onze britsen in het huis. Ik hoorde Barentsz zeggen dat het nog veel kouder gaat worden de komende maanden.
- Andriesz: Ja, vooral als het straks enkele maanden donker zal zijn.
- Heyndricksz: Ik kan me het niet voorstellen, dat we een hele tijd de zon niet zullen zien.
- (Plotseling zijn twee ijsberen zichtbaar. Pieter Cornelisz ziet ze als eerste.)*
- P. Cornelisz: Pas op, mannen, als we niet gauw vluchten, dan zullen we nooit meer de zon zien.
- Aerjansz: Hoezo? Oh jee, ijsberen Help! Ik zag ze alleen nog maar dood in de keuken, om ze klaar te maken.
- Van Haerlem: Kom mee naar het dak, mannen.
- Van Buysen: Nou, jij wordt in ieder geval op je wenken bediend met je gevraagde ijsbepels.
- (Aerjansz, P. Cornelisz en Van Haerlem vluchten weg. Andriesz richt zijn geweer, terwijl Heyndricksz en Van Buysen zich achter hem verschuilen. Het geweer ketst echter terug. De ijsberen grommen gevaarlijk.)*
- Andriesz: *(In paniek:)* Mijn geweer ketst terug!
- Heyndricksz: *(Schreeuwt:)* Probeer het nog eens, Jacob!
- (Andriesz legt opnieuw aan, maar weer ketst zijn geweer terug. De mannen raken in paniek.)*
- Andriesz: Het weigert weer!

Heyndricksz: Kom op, naar het dak!

Van Buysen: Schiet op, mannen!

(De mannen proberen op het dak te klimmen. Ze gillen en schreeuwen moord en brand. Plotseling komen Barentsz en Jacob Evertsz er aan met geweren. Zij schieten twee keer en de beren vallen dood neer.)

Van Buysen: Dat was op het nippertje ...

Heyndricksz: Dank je, stuurman.

Barentsz: Ja, Pieter Cornelisz kwam onze richting uit hollen en hij kon nog net uitroepen: 'Ijsberen!'. En toen zijn wij zo snel mogelijk hier naartoe gerend met onze geweren in de aanslag.

Andriesz: *(Opgewonden:)* Mijn geweer ketste twee keer.

Heyndricksz: We raakten volledig in paniek.

Barentsz: Dat zag ik, mannen. Maar luister eens, ik wil voorstellen dat we, nu het huis klaar is en het onze redding zal betekenen voor deze winter, het een naam te geven. *(Tot Evertsz:)* Jacob, roep jij alle mannen eens bij elkaar. Dan zullen we met z'n allen een naam proberen te kiezen.

Evertsz: Komt voor elkaar, meester. *(Hij gaat roepend af:)* Mannen, allemaal bij het huis komen. We gaan er een naam voor kiezen!

Heyndricksz: Ik ben benieuwd hoe het huis zal gaan heten.

Van Buysen: Ik zou voorstellen 'De Volhouder'.

Barentsz: Nee, Van Buysen, dat is de naam van ons schip. Ons huis moet een eigen naam krijgen.

(Inmiddels komen alle mannen het toneel op. Heemskerck stapt naar voren.)

Heemskerck: Zo, mannen, ik heb begrepen dat we het huis een naam gaan geven. Wie heeft er een voorstel?

De Veer: 'Huize IJsvermaak'! Dat benadrukt een beetje de optimistische kant op ons verblijf hier.

Heemskerck: Nee, boots, ik begrijp best dat je optimistisch wilt zijn. Dat ben ik ook. Maar toch stel ik een wat minder grappige naam voor. Wat vinden jullie van 'Het Behouden Huys'?

De Veer: Dat is prachtig, schipper, daar ben ik het helemaal mee eens. 'Het Behouden Huys' is ook een optimistische naam en het laat horen dat we behouden willen blijven deze winter.

Barentsz: En, mannen, zijn jullie het ook eens met het voorstel van de schipper?

Allen: *(In koor:)* Jaaaaaa!

Heemskerck: Mooi zo, dan heet het huis nu 'Het Behouden Huys'.

Allen: *(In koor:)* Leve de schipper! Leve 'Het Behouden Huys'!

(Einde van de scène.)

Scène 2: Buiten naast 'Het Behouden Huys'

(Louw Willemsz komt samen met Jacob Hooghwout op.)

Willemsz: Wat een kou! En wat een duisternis.

- Hooghwout:* Ja, Louw, Willem Barentsz had het ons al gezegd: na 4 november komt de zon voorlopig niet meer op. Dus we zullen de zon voorlopig ook wel niet meer zien. En dat betekent dat er ook niet veel warmte uit de hemel te verwachten valt. Ik hoorde Willem Barentsz al zeggen dat het uurwerk bevroren is en dat we dus de dagen alleen kunnen bijhouden door een zandloper voortdurend om te draaien. Ik ben blij dat een zandloper niet zo gauw zal bevriezen, want anders weten we helemaal niet meer hoe laat en welke dag het is.
- Willemsz:* En ik ben blij dat er op het strand veel hout ligt voor onze kachel, zodat we het in 'Het Behouden Huys' tenminste een beetje warm kunnen stoken.
- Hooghwout:* Ja, en dat ons schip van hout is gemaakt.
- Willemsz:* Nou, Hooghwout, dat laatste vind ik maar betrekkelijk. Elke keer wanneer ik de wrakstukken van 'De Volhouder' zie, krijg ik het extra koud. Die afbraak van dat schip gaat me door merg en been.
- Hooghwout:* Daar heb je gelijk in. Maar gelukkig hebben we voor de terugreis in het voorjaar onze twee kleine bootjes, de schuit en de bok, in veiligheid gebracht.
- Willemsz:* Ik ben benieuwd hoe het zal zijn om in die twee open boten naar Holland terug te roeien.
- Hooghwout:* De kleermaker kan ook goed zeilen naaien en hij heeft de zeilen van 'De Volhouder' er afgehaald om er kleine zeilen voor die boten van te maken.
- Willemsz:* Maar dan nog, het wordt een hele tocht in die kleine bootjes.
- Hooghwout:* Zeker, naar de Russische kust is het altijd nog meer dan duizend zeemijlen.
- Willemsz:* Ik moet er niet aan denken. Ik ben trouwens wel blij dat in de winter de ijsberen hun winterslaap houden. Ik vind het knap gevaarlijke beesten en voorlopig hebben we pelzen en ijsberetvot genoeg.
- Hooghwout:* Ja, en om te eten kan de kok heel wat lekkers maken van poolvossen en van die grote meeuwen, daar hebben we die witte monsters ook niet voor nodig.
- Willemsz:* Kom op, Hooghwout. We staan hier maar onze tijd in die kou te verpraten. Het is in Amsterdam in de winter misschien wel lekker om een frisse neus te halen, maar hier in die ijzige kou krijg je alleen een bevroren neus, en dat is minder prettig. Kom we gaan snel dat brandhout halen.
- (Ineens zijn er allerlei kleuren in de meest fantastische bewegingen en vormen te zien. De twee mannen blijven verschrikt staan en deinzen achteruit.)*
- Willemsz:* *(Krijst:)* Help, help! De wereld vergaat!
- Hooghwout:* *(Schreeuwt:)* Mannen, mannen, kom hier! De hemel staat in brand!
- Willemsz:* *(Gilt:)* Vreselijk! Het einde der tijden is gekomen! Alles staat in vuur en vlam!
- (Terwijl het lichten doorgaat, komen De Veer, Heemskerck en Barentsz het huis uit naar buiten.)*
- Barentsz:* Wat is er mannen? Jullie schreeuwen of jullie vermoord worden!
- Hooghwout:* *(Paniekerig:)* Ja, de hemel brandt!
- Willemsz:* Het laatste oordeel wordt uitgesproken!
- De Veer:* Maar, mannen toch, dat is geen vuur en dat is geen Godsoordeel. Dat is het noorderlicht. Dat is een prachtig schouwspel dat Onze Lieve Heer ons schenkt. Net als in ons eigen land de regenboog.
- Hooghwout:* Maar kan het dan geen kwaad?
- Heemskerck:* Nee, helemaal niet. Dominee Plancius heeft er zelfs heel geleerde theorieën over! Maar ik houdt het gewoon op een schouwspel van God.
- Willemsz:* In ieder geval hebben we eindelijk weer eens uitzicht. Wat een prachtig gezicht zoals dat licht op de sneeuw weerkaatst.
- Hooghwout:* *(Wijzend:)* Ja, kijk daar in de verte, daar zie je poolvossen rennen.

Heemskerck: Prachtig! Maar, mannen, nu hebben we lang genoeg staan kijken. We mogen niet te lang buiten blijven stil staan.

De Veer: Het is zo koud dat de koeien zouden bevriezen en tegen zo'n kou zijn zelfs Hollanders niet bestand als ze er te lang in vertoeven.

Hooghwout: Maar het is zo'n mooi spektakel.

Barentsz: Dat kan wel waar zijn, maar we zullen het noorderlicht deze winter nog vaak genoeg zien.

De Veer: Hup en nu naar binnen!

(De mannen gaan 'Het Behouden Huys' in.) (Einde van de scène.)

Scène 3: Binnen in 'Het Behouden Huys'

(Om de tafel zitten Barentsz, Andriesz en Van Buysen. In een hoekje staan Evertsz, Hooghwout en Sterrenburgh te smoezen. Aerjansz ligt ziek op zijn brits. Pietje Vos is druk in de weer met iets aan het bakken op het vuur van de kachel. De andere mannen, behalve De Veer, zitten of liggen ergens in de kamer. Ze zijn met verschillende dingen bezig, zoals houtsnijwerk en het naaien van kleren. Bij het begin van de scène komt De Veer binnen. Hij slaat met zijn armen en stampet met zijn dik ingepakte voeten om warm te worden na de kou buiten.)

De Veer: Dat valt me mee.

Andriesz: Wat?

De Veer: Dat er vannacht niemand is geweest om onze schop buiten te stelen. Er wonen hier dus toch eerlijke mensen in de buurt! *(Hij loopt ondertussen naar de tafel toe en gaat bij de mannen zitten.)*

Andriesz: Haha, leuk hoor.

Van Buysen: *(Aarzelend:)* Nou, ik heb wel eens gehoord dat er hier in de buurt eskimo's wonen.

Andriesz: Hoe kan dat nou, die hadden we toch allang moeten zien?

Barentsz: Toch heeft onze koksmaat dat goed gehoord. Ze wonen echter een stuk verder naar het zuiden. Als we thuis zijn zeggen we dat de eskimo's in het hoge noorden wonen, maar van hieruit zeggen we dat ze in het warme zuiden huizen.

Andriesz: Dan zou ik er best iets voor over hebben om een paar dagen bij de eskimo's te logeren, hier is het zo koud, dat zelfs het leer van onze schoenen is bevroren.

Van Buysen: Ja, en dat lopen op die klompen met pelzen omwikkeld gaat me ook aardig de keel uithangen.

(Op de achtergrond vertrekken Evertsz, Hooghwout en Sterrenburgh van het toneel.)

Andriesz: Hé, wat zijn die drie van plan? Er hoeft nu toch geen hout gehaald te worden? En ijsberen en poolvossen hoeven we nu niet te verwachten.

Barentsz: Ik denk dat ik het wel weet ...

Andriesz: Wat dan, stuurman?

Barentsz: *(Geheimzinnig:)* Ja, daar moeten jullie maar naar raden ...

Van Buysen: Hé, wat geheimzinnig. Waarom kan je het nu niet zeggen?

Andriesz: Ja, ik wist niet dat we hier geheimen voor elkaar hadden ...

De Veer: Nu, mannen, ik hoorde jullie gesprek. Ik denk dat jullie het best kunnen raden. Denk er maar eens aan welke datum het vandaag is.

Andriesz: Geen idee.

Van Buysen: Ergens begin januari, geloof ik.

Barentsz: Inderdaad, ergens begin januari. We zitten hier inmiddels ruim vier maanden en we zijn al bijna acht maanden van huis.

Andriesz: Ik zou bijna niet meer weten hoe Amsterdam eruit ziet.

Van Buysen: Hè, begin nu niet over thuis. We hadden het over iets anders. Welke datum is het nu precies?

Heemskerck: *(Naderbij komend:)* Wat dachten jullie van 6 januari?

Andriesz: 6 januari? Oh, Driekoningenavond!

(Op dat moment komen Evertsz, Hooghwout en Sterrenburgh weer het toneel op, een Driekoningenlied zingend. Ze dragen een eenvoudige papieren ster op een stokje en ze hebben papieren kronen op. Alle drie hebben ze een brandende kaars in de hand.)

Barentsz: *(na het zingen:)* Zo, mannen, het werd eens tijd voor een feestje ...

Heemskerck: ... en daarom heb ik een extra vaatje met iets pittigs voor jullie bewaard ...

Barentsz: ... en heeft onze kok een driekoningenkoek gebakken. *(Pietje Vos komt naar voren met een koek.)*

Andriesz: Met een boon erin?

Pietje Vos: Met een boon erin! En wie hem krijgt is vanavond onze koning en hij mag zeggen wat er vanavond moet gebeuren. Kijk eens hier, zestien stukken, voor allemaal een stuk. *(Pietje Vos deelt de koek uit.)*

Jan Aerjansz: Ik hoef maar een heel klein stukje.

Hans Vos: Ach ja, onze zieke Jan, kan dat wel, die drukte voor jou?

Jan Aerjansz: Jawel, chirurgijn. Laat mij maar stilletjes vanuit mijn krib genieten. Al zou het mijn laatste avond zijn, ik zou voor geen goud jullie blij en vrolijke gezichten en gesprekken willen missen.

Hans Vos: Zo mag ik het horen, jongen.

(Plotseling springt Hillebrantsz op en roept:)

Hillebrantsz: De boon! Ik heb de boon! Ik ben de koning!

(Meteen werpen enkele mannen zich op hem om hem zwart te maken met houtskool. Evertsz doet zijn kroon af en zet die op het hoofd van Hillebrantsz.)

Hillebrantsz: *(Plechtig:)* Voor vanavond ben ik dus de koning. Ik wens aangesproken te worden met de titel 'Majesteit' en iedereen heeft maar te doen wat ik zeg. Wij bevelen eerst Jacob Evertsz zijn fluit te halen. Hij moet een liedje spelen en onze onderdanen moeten meezingen.

(Evertsz pakt zijn fluit en begint een driekoningenlied te spelen. Allen zingen mee.)

Hillebrantsz: En nu bevelen wij dat onze kleermaker onze schoenen poetst.

Van Haerlem: Hé, je bent je roeping misgelopen. Als koning zou je niet eens een gek figuur hebben geslagen!

Hillebrantsz: Niet zo brutaal, onderdaan. En nu onze bevelen uitvoeren!

(Einde van de scène.)

Scène 4: Binnen in ‘Het Behouden Huys’

(Jacob van Heemskerck, Gerrit de Veer, Louw Willemsz, Lennart Heyndricksz, Jacob Evertsz en Hans Vos zitten om de tafel. Op de achtergrond zitten Willem Barentsz, Jacob Sterrenburgh, Pieter Cornelisz, Jan Van Buysen en Jan Hillebrantsz te praten. Aan de andere kant van het toneel zit kleermaker Jan Van Haerlem kleren te naaien en bij de haard is de kok Pietje Vos aan het koken.)

- Heyndricksz:* Wat is dat snel gegaan met de dood van Jan Aerjansz.
- Hans Vos:* Ja, op Driekoningenvond kreeg ik weer hoop, maar die is ijdel gebleken.
- De Veer:* Het is zonde van zo'n goede jongen.
- Heyndricksz:* En wij hebben ons leven nog wel aan hem te danken, toen we om de warmte binnen te houden 's nachts de schoorsteen hadden dichtgestopt en daardoor bijna door de kolendamp waren vergiftigd.
- Willemsz:* Ja, gelukkig dat hij toen door de koorts niet kon slapen en de deur naar buiten opengooide voor frisse lucht.
- Heemskerck:* En nu heeft de zon net niet meer mogen aanschouwen. En dat terwijl wij zo ontroerd waren, toen we de zon weer voor het eerst zagen.
- Heyndricksz:* Vooral doordat de berekeningen van Willem Barentsz aanvankelijk niet goed waren, waardoor we de zon pas drie weken later verwachtten te zien.
- Evertsz:* Zo zie je maar, af en toe hebben we ook nog een meevaller.
- Willemsz:* Wie weet, aanschouwt Jan Aerjansz de zon nu ook wel in zijn volle glorie ...
- Heyndricksz:* Ja, wie zal zeggen hoe het er in het hemelse paradijs uit ziet.
- Heemskerck:* Hoe het ook zij, ik hoop niet dat er meer mannen zullen zijn die dat binnenkort moeten ervaren.
- Hans Vos:* Ik ook niet, maar ik maak mij steeds meer zorgen. Claes Andriesz is nogal zwak en ook Willem Barentsz gaat er steeds beroerder uitzien.
- Willemsz:* Ja, we zijn allemaal zwak. Het is in ieder geval fijn dat het licht weer is terug gekomen.
- Evertsz:* Maar de ijsberen ook! En die zijn extra hongerig en dus gevaarlijk na hun winterslaap.
- Hans Vos:* En ook minder eetbaar. Het vlees van die eerste hongerige ijsbeer die we schoten na zijn winterslaap heeft onze mannen aardig ziek gemaakt. Ik denk dat de lever van die beesten tijdens hun lange winterslaap giftig is geworden.
- Willemsz:* Dat zou best eens kunnen.
- Heyndricksz:* Ik hoop trouwens dat we verder gespaard zullen blijven voor die ongelooflijke sneeuwstormen.
- Hans Vos:* Zeg dat wel. Die laatste keer was wel heel erg, toen de deur dicht gesneeuwd zat en we 'Het Behouden Huys' alleen nog konden uitkomen door door de schoorsteen naar buiten te klimmen.
- De Veer:* Al was dat op zich best een belevenis om straks thuis over te verhalen.
- Heyndricksz:* Wat je zegt. Maar vertel eens, Gerrit, houd jij eigenlijk nog steeds het journaal bij? Ik zie je vaak schrijven, en nu de dag dichterbij komt dat de dooi hier in deze barre streken zal gaan invallen en we misschien over terug varen mogen gaan denken, realiseer ik mij ineens, dat jij wellicht niet alleen op 'De Volhouder', maar ook in 'Het Behouden Huys' onze belevenissen hebt bijgehouden. Is dat inderdaad zo?
- De Veer:* Ja, Heyndricksz. Ik heb er niet te veel de aandacht op willen vestigen, maar ik heb inderdaad onze belevenissen aan het papier toevertrouwd.
- Heyndricksz:* Dat betekent in ieder geval, dat als ook wij niet meer in Amsterdam terug zullen komen, ze later misschien wel over onze strijd tegen de poolwinter kunnen lezen.

- Heemskerck:* Niet zo somber, Heyndricksz. We moeten het overleven.
- De Veer:* Hoe het ook zij, ik heb een journaal bijgehouden, zodat het relaas van onze barre overwintering voor het nageslacht bewaard blijft. Wie weet dat er ooit nog eens iemand een toneelstuk over wil schrijven!
- Heemskerck:* Nou, Gerrit, nu draaf je wel wat door. Het lijkt wel of je een zonnesteek hebt opgelopen door de eerste zonnestralen na zoveel maanden duisternis. Maar okee, alle gekheid op een stokje. We moeten nog enkele maanden wachten tot de dooi zover is ingetreden dat we de terugreis kunnen gaan voorbereiden. Eens kijken, het is nu begin februari, dus het zal nog zo'n drie à vier maanden duren voordat we weg kunnen. We zitten hier inmiddels ruim vijf maanden, dus we hebben in ieder geval de langste tijd achter de rug.
- Hans Vos:* *(Een beetje spottend:)* Ja, doe maar optimistisch.
- De Veer:* Ik vind dat de schipper gelijk heeft. Zonder optimisme halen we het niet.
- Heyndricksz:* Dat vind ik ook. Ik ga dan ook maar weer eens hout halen voor de kachel.
- Hans Vos:* Ik ga met je mee!
- Evertsz:* Ik ook. *(De drie mannen lopen het toneel af, De Veer en Heemskerck achterlatend.)*
- De Veer:* Het zal steeds moeilijker worden om de moed er bij de mannen in te houden, schipper.
- Heemskerck:* Daar ben ik ook bang voor.
(Barentsz komt naar de tafel toe, gevolgd door Pieter Cornelisz, Sterrenburgh, Hillebrantsz en Van Buysen.)
- Barentsz:* Schipper, deze mannen hier willen je spreken. Ze hebben er mij al over aangesproken, maar ze zijn het niet eens met mijn antwoord.
- Heemskerck:* *(Vriendelijk:)* Kom maar op met wat jullie op je hart hebben, mannen.
- P. Cornelisz:* *(Nogal bars:)* We willen hier weg, schipper, ...
- Sterrenburgh:* ... we kunnen het niet langer volhouden, ...
- Hillebrantsz:* ... er is te weinig eten en het is koud en we voelen ons ziek ...
- Van Buysen:* ... en als het nog lang duurt, gaan we er allemaal kapot aan.
- Sterrenburgh:* Ja, als het niet met de boten gaat omdat er nog geen open water is, moeten we met de sleeën gaan.
- Heemskerck:* Jullie willen dus weg? En denken jullie dat dat kan? Denken jullie werkelijk dat de stuurman en ik voor ons plezier hier willen blijven? Als er ook maar een kansje was om met de sleeën levend een menselijke nederzetting te bereiken, zouden alle voorbereidingen al lang getroffen zijn. Maar wij kennen de poolstreken. We weten dat we alle vijftien jammerlijk zullen omkomen. Ik denk dat de stuurman jullie hetzelfde heeft gezegd.
- Cornelisz:* Ja schipper, maar ...
- Heemskerck:* Nee, laat me even uitspreken. We hebben een goede kans, zolang we maar samenwerken. Als het water open komt, wagen we de sprong. Maar, denk erom: eendracht maakt macht! Niemand kan het alleen af. Alleen met z'n allen kunnen we slagen.
- Hillebrantsz:* *(Enigszins beschaamd:)* U heeft gelijk, schipper. Neem ons niet kwalijk.
- Heemskerck:* Ik neem jullie niets kwalijk, Louw. Wat jij, stuurman?
- Barentsz:* Nee hoor. Iedereen heeft het recht om een verzoek te doen of met een plan te komen. En als het uitvoerbaar is kun je erop rekenen dat de schipper en ik dat plan zullen steunen, zo goed als we kunnen. Maar voor een wanhoopsdaad zullen we nooit toestemming geven.
- Heemskerck:* Nee, want ik weet dat ik verantwoordelijk ben voor jullie allemaal. En die verantwoordelijkheid zal ik dragen, als het nodig is tot het bittere einde.

De Veer: Toch heb ik wel een voorstel, schipper.

Heemskerck: En dat is, bootsman?

De Veer: Dat, al zal het misschien nog wel vier maanden duren voordat het water open is, we vanaf morgen beginnen met de voorbereidingen voor onze terugtocht. Onze kleermaker kan alvast beginnen met het naaien van zeilen om van de twee sloepen, die nu nog zwaar onder de sneeuw bedolven liggen, zeilbootjes te maken.

Van Haerlem: (*Vanaf de plek waar hij zit te naaien:*) Een goed idee, boots.

Barentsz: Ja, en dan kan hij ook onze kleren verstellen en nog extra pelsjassen maken.

Van Haerlem: Ik krijg het nog druk de komende maanden.

Pietje Vos: (*Vanaf de haard, waar hij aan het koken is:*) En ik zal het eten dat we nog hebben zo in rantsoenen verdelen, dat we het hier nog vier maanden kunnen uithouden. Dat betekent wel dat we elke maar net voldoende zullen hebben, maar wellicht dat we het met het vangen van een poolvossen in onze vallen die tijd kunnen uithouden.

Heemskerck: Mannen, zo mag ik het horen!

De Veer: Nu gaan we de goede kant uit. Handen uit de mouwen, mannen!

(*Einde van de scène.*)

Scène 5: Binnen in het 'Behouden Huis'

(*De mannen liggen allemaal op hun britsen, alleen aan tafel bij een scheepslamp zit Willem Barentsz te schrijven. Dan gaat Jacob Evertsz rechtop zitten op zijn brits, en zegt:*)

Evertsz: Zo, Willem, dat wordt dan de laatste nacht in 'Het Behouden Huys'. 12 juni, dus we hebben bijna tien maanden op Nova Zembla doorgebracht. Ik benieuwd of mijn meisje me straks nog kent.

Barentsz: Zo ver is het nog niet, jongen. We hebben nog een hele tocht voor de boeg.

Evertsz: Maar, Willem toch, zo ken ik je niet. Zo somber. We hebben het tot nu toe met z'n vijftien gered, en dus zullen we met z'n vijftien thuis komen.

Barentsz: Ik hoop het, jongen.

Evertsz: Je hoopt het niet alleen, je weet het toch immers zeker!

Barentsz: Ik wou dat dat waar was.

Evertsz: Hebben we dan niet de afgelopen maanden als bezetenen gewerkt om onze terugreis voor te bereiden? En morgen zullen we dan vertrekken. De twee bootjes zijn reisklaar.

Barentsz: Dat is waar, Jacob, de spullen zijn redelijk in orde. Maar zijn de mannen in orde? Claes Andriesz is doodziek. Sterrenburgh heeft de laatste tijd weinig meer kunnen doen dan op het vuur passen, door zijn leververgiftiging. Ook de andere mannen zijn sterk verzwakt.

Evertsz: En jijzelf, Willem? Hoe gaat het met jou? Zoals je nu spreekt, zo heb ik je nog nooit meegemaakt. Je klaagt nooit, maar ik hoorde laatst Hans Vos tegen Heemskerck zeggen dat hij zich zorgen om je maakte.

Barentsz: Inderdaad, je hebt aan mijn antwoorden juist gehoord dat ik niet meer de oude ben.

Evertsz: Ik wil je nog niet missen, Willem.

Barentsz: Ik doe mijn best, jongen. Ga nu maar slapen. Ik schrijf nog even door, en daarna kruip ik ook onder de wol.

Evertsz: Zo mag ik het horen, Willem. Ik wens je een goede nacht. *(Hij gaat weer liggen.)*

Barentsz: Hetzelfde, Jacob! Welterusten. *(Hij gaat door met schrijven.)*

(Even later richt Claes Andriesz zich moeizaam op. Barentsz merkt dat na een tijdje.)

Barentsz: *(Verbaasd:)* Wat is er, Claes? Kun je niet slapen?

Andriesz: *(Zwak:)* Ik ben zo ziek, stuurman.

Barentsz: Je wordt weer beter, Claes.

Andriesz: Ik weet het niet, stuurman. Maar ik wou je wat vragen.

Barentsz: Wat is dat dan?

Andriesz: Ik heb je net met Jacob horen praten, en ik heb je een hele tijd zien schrijven. Je moet niet boos worden, dat ik het vraag, maar heb je, heb je ... heb je je testament geschreven?

Barentsz: Nee, Claes, voor mijn testament is het nog geen tijd. Ik ga, net als jij, morgen met de boten mee naar Amsterdam. Wat ik geschreven heb, is een kort verslag van wat er tot nu toe is gebeurd. De bootsman heeft een uitgebreid journaal bijgehouden dat hij mee naar huis zal nemen. Ik heb slechts een kort relaas opgeschreven, dat ik hier wil achterlaten, voor het geval hier ooit iemand komt.

Andriesz: Oh! Mag ik horen wat je hebt geschreven, stuurman?

Barentsz: Zeker, Claes, luister. *(Leest voor:)* 'Alsoe wij van Borgemeestern van Amsterdam uyt ghesonden sijn, anno 1596 om bij Noorden naer de landen van China te varen, soe est dat wij naer groote moeyte ende geen cleenen peryckel ghecome sijn om de West van Nova Zembla, meenende noch alsoe bij cost van Tartriën langs te seylen naer voerschreven landen ende sijn eyntlijck ghecome op dese plaetse op de 26 augusti des jaers boven genoemd, alwaer ons schip, naedat wij ons soe dapperlick gerueert hadden, eyntlick int ijs besette. Des wij overmits dese noetgedwongen sijn gheweest een huys te bouwen om ons lijf de wynter over daerinne te salveren, indien moegelijck waer, van coude. Int huys ghewoent van den 12 October anno 1596 den heelen wynter over totten 13 Juny dest naestvolgenden jaers anno '97 in groote coude. Syn denselfden 13 Juny toen ons schip noch al vast int ijs besloten lach met ons schuyt ende boet van hier gezeijlt om weder thuys te moegen coemen. Onse Godt wil ons behouden reise verleenen ende ons met gesontheyt in ons vaderlant brengen. Amen.'

(Einde van de scène.)

Scène 6: In de open schuit

(In de schuit zitten Barentsz, Heemskerck, De Veer, Van Buysen, Hillebrantsz, Hooghwout en Sterrenburgh.)

Hillebrantsz: Het valt niet mee, om met deze scheepjes tussen die ijsschotsen door te laveren.

Van Buysen: Ja, hoe lang zullen we het uithouden in deze open boten?

Sterrenburgh: Ik hoop dat we de andere boot niet nog eens zullen kwijt raken.

Hooghwout: Dat was inderdaad een angstig moment, zo in die mist, tussen al die schotsen, en dan elkaar niet meer kunnen vinden.

Hillebrantsz: Ja, ik zei al, het is haast onbegonnen werk, in deze open boten.

Van Buysen: Nou, boten? ... Deze drijvende karkassen zonder beschutting tegen weer en wind mogen nauwelijks die naam hebben, vind ik ...

Barentsz: *(Enigszins boos:)* Is dat nu mannentaal? Zijn jullie gezonde Hollandse jongens? Kunnen jullie geen zuchtje wind meer verdragen?

De Veer: Jullie dachten zeker dat het een pleziertochtje zou zijn?

- Heemskerck:* Schamen jullie je niet, zo te spreken, terwijl we een zieke stuurman hebben, die jullie terecht moet wijzen?
- Hooghwout:* Neemt u ons niet kwalijk, schipper.
(*Dan klinkt er geroep van Heyndricksz van achter de coulissen vandaan.*)
- Heyndricksz:* (*Vanachter de coulissen:*) Hé hoi, hé hoi!
- Sterrenburgh:* Hoor eens, ik geloof dat ze uit de andere boot wat roepen.
- Heemskerck:* Ja, stil eens even, mannen. (*Naar de andere, niet zichtbare boot roepend:*) Wat is er mannen?
- Heyndricksz:* (*Vanachter de coulissen:*) Slecht nieuws. Claes Andriesz is zojuist overleden. We moeten hem een zeemansgraf geven.
- Heemskerck:* (*Geschokt:*) Dat is inderdaad slecht nieuws, mannen. Dan zijn we nog met z'n veertien. Laten we Claes in stilte gedenken. (*Hij neemt zijn pet af, de andere mannen volgen zijn voorbeeld. Zij vouwen de handen en buigen het hoofd. Er klinkt wat gemompel. Na verloop van tijd zegt hij:*) Amen.
- Allen:* Amen.
- Barentsz:* (*Tot De Veer:*) Dat is een droevig bericht, vind je niet, Gerrit? En ik geloof dat het met mij ook niet zo lang meer zal duren.
- De Veer:* (*Geschrokken:*) Wat zeg je me nu, Willem?
- Barentsz:* Ja, Gerrit, ik voel het. Zo is het en niet anders ... Geef me de kaart eens, wil je.
(*De Veer overhandigt hem de kaart. Barentsz tuurt er een tijdje op en zegt dan:*)
- Barentsz:* Jullie komen er wel. Het ergste leed is denk ik geleden. De rest van de mannen is zo te zien nog sterk genoeg om de kust van Rusland te bereiken. En daar zal zeker hulp gegeven kunnen worden. Ikzelf zal echter de Russische kust niet meer halen. Ik voel dat mijn krachten sterk afnemen. Maar dat is goed. Een zeeman zoals ik, die sterft niet in zijn bed. Die sterft op zee. En het schrikt me ook niet af, om te sterven in een open boot in de Poolzee. Boven mij is de hemel en ik hoop dat Onze Lieve Heer het me niet al te moeilijk zal maken. Ik heb mijn best gedaan.
- De Veer:* (*Ontroerd en haast fluisterend:*) Zal ik de schipper roepen?
- Barentsz:* Ja graag, Gerrit.
- De Veer:* Schipper, de stuurman roept u.
- Heemskerck:* Wat is er, Willem?
- Barentsz:* Schipper, ik moet ook afscheid van je nemen. Mijn tijd is ook voorbij.
- Heemskerck:* Dat meen je niet, Willem. Je hebt een inzinking door de dood van Claes. Morgen voel je je beter. Als iemand het recht heeft gered te worden, ben jij het. Je bent de ziel en het hart van onze expeditie en we kunnen je niet missen.
- Barentsz:* Ik zou wel willen blijven, maar dat zal niet gaan. De mens wikt en God beschikt. (*Tot Gerrit:*) Gerrit, geef me nog wat te drinken. Ik heb dorst en ... (*Hij krijgt het plotseling heel benauwd.*)
- De Veer:* Rustig maar, Willem. Ga nu maar slapen.
- Heemskerck:* Ja, morgen zul je je beter voelen.
- Barentsz:* Nee, schipper, voor mij is er geen morgen meer. Dat weet ik. Als je zelf zo ver bent, zul jij het ook weten. Het is een teken van God dat je je moet voorbereiden. Ik heb me voorbereid. Ik voel me gerust, heel gerust.
- De Veer:* (*Fluisterend:*) Beste Willem, je bent een goede stuurman geweest en een goede kameraad.

Barentsz: (Zacht:) Vaarwel, Gerrit. Vaarwel, schipper, breng ze veilig thuis. De jongens ... (Met deze woorden sterft hij.)

(Einde van het derde bedrijf. Het doek valt.)

(Direct nadat het doek is gevallen, stapt de Amsterdamse stadhuisbode voor het gesloten gordijn. Hij richt zich tot het publiek.)

Bode: En zo gingen de twee kleine open boten met nog maar dertien erg verzakte mannen verder. Ze hadden een zeer zware tocht met veel ijs en gevaarlijke ijsberen. De twee sloepen moesten regelmatig over het ijs worden gesleept. Ook raakten ze elkaar een keer kwijt in de mist. Toen één van de sloepen bijna omsloeg, werd deze boot zwaar beschadigd en de helft van het toch al schaarse voedsel verdween in het water. Tot overmaat van ramp overleed ook nog de kleermaker Jan Franszoon van Haerlem, enkele dagen voordat ze een Russische vissersjolt tegenkwamen. De Russische vissers gaven de Hollandse mannen eten, en vertelden hen dat ze nogal ver van de Russische kust waren afgedwaald. Dankzij deze ontmoeting, raakten de twee sloepen weer op koers, en na tweeëneenhalve maand van omtzwervingen en ontberingen in hun scheepjes, bereikten de twaalf overlevenden op 25 augustus de Russische kust bij Kilduyn. Hier vernamen ze dat in de buurt, bij Kola, een Hollands schip lag. Tot hun verrassing bleek dit schip onder aanvoering van Cornelisz de Rijk en zijn bootsman Simon te staan. Dat was een zeer gelukkig weerzien na al die maanden. De Rijk nam de twaalf mannen op zijn schip en op 1 november 1597 kwamen zij aan in Amsterdam.

(Hij verdwijnt en het doek gaat open voor het vierde bedrijf.)

Vierde bedrijf: Terug in Amsterdam

(Op het toneel staan de burgemeester, de schout, dominee Plancius en schepen Hasselaer.)

Burgemeester: Wie had dat kunnen denken, dat onze mannen nog levend terug zouden komen.

Schout: Het is inderdaad een Godswonder. Hoe lang zijn ze eigenlijk weg geweest?

Plancius: Nou, ze zijn vorig jaar op de tiende mei vertrokken en het is vandaag de tweede november.

Hasselaer: Dus zijn de mannen in het totaal bijna negentien maanden weg geweest.

Schout: Dat is een hele tijd. Ik zeg nogmaals, het is een Godswonder.

Burgemeester: Het is alleen triest dat Willem Barentsz de tocht niet heeft overleefd.

Plancius: En die andere vier mannen niet te vergeten. Ook zij hebben hun leven gegeven om de Hollandse handel verder te brengen.

Hasselaer: Er is in ieder geval een ding dat zeker is: een noordelijke route naar China is er niet. Dat is jammer, want dat betekent dat we in de toekomst altijd rekening zullen moeten houden met de Portugezen en Spanjaarden in het zuiden. En dat komt onze handel niet ten goede. Maar wie weet wordt dat probleem ook nog eens opgelost.

Burgemeester: Wie weet! De stad Amsterdam zal echter nooit meer penningen verstrekken voor zulke onbezonnen tochten als die van 'De Volhouder'.

Hasselaer: Dat mag u niet zeggen, burgemeester. Risicovol was de tocht misschien, maar onbezonnen niet.

Plancius: En verder moet u nooit 'nooit' zeggen. Want net zo min als we anderhalf jaar geleden hadden kunnen weten dat de noordelijke route naar Indië en China niet te vinden is of waarschijnlijk helemaal niet bestaat, hadden we een paar dagen geleden hier in Amsterdam ook niet kunnen vermoeden dat Heemskerk en zijn mannen nog terug zouden komen.

Burgemeester: Daar heeft u gelijk in, dominee.

(De stadhuisbode komt op. Hij stapt op Hasselaer af)

Bode: Sinjeur Hasselaer, de zeelieden zijn er.

Hasselaer: Waar wacht je dan op, bode? Laat ze binnen. Dit zijn mannen die je niet mag laten wachten.

Bode: Jawel, sinjeur. Ik ga al. Ik ren al. *(Hij haast zich het podium af en komt even later met Heemskerck en zijn elf mannen weer op. Ook De Rijp en Simon zijn bij hen.)*

Bode: *(Aankondigend:)* Schipper Heemskerck en zijn stoere mannen!

(De burgemeester loopt Heemskerck tegemoet en schudt hem de hand. Ook de andere aanwezigen schudden Heemskerck en zijn mannen de handen.)

Burgemeester: Welkom, heren! Wat een eer u hier te mogen ontvangen! En wat een vreugde u met z'n twaalf levend en wel terug te zien!

Heemskerck: Die vreugde is ook geheel aan onze kant, burgemeester. We hebben de afgelopen maanden heel wat keren gewanhoopt, maar de moed hebben we nooit echt laten zakken. En dankzij De Rijp en zijn bootsman zijn we hier weer.

De Rijp: Nou, dat was een kleine moeite. Na alles wat u heeft doorgemaakt is onze rol maar bescheiden geweest.

Simon: Daar ben ik het mee eens. U staat hier uitsluitend door uw eigen moed en doorzettingsvermogen.

Burgemeester: Hoe het ook zij, u bent weer terug ...

De Veer: *(Grappend:)* En we hebben er mooie winterjassen aan over gehouden.

(Allen lachen!)

Burgemeester: Ik hoor dat u, ondanks al uw ontberingen en ondanks de dood van uw kameraden, het lachen nog niet verleerd bent. Daar ben ik blij om.

Schout: Ja, mannen, ik kan u niet zeggen hoeveel bewondering wij hebben voor uw moed, uw geestkracht en uw doorzettingsvermogen. Het doel van de reis is niet bereikt, maar we weten nu dat we dat doel ook niet zullen bereiken. Met eerbied zal het nageslacht steeds terugdenken aan u allen die de naam van ons kleine land hoog hebt gehouden. Zo kan een klein land groot zijn in zijn daden. U hebt gedaan wat u kon en vier moedige zeelieden hebben er het leven bij gelaten.

Plancius: Ja, laat ons die vijf kameraden gedenken: de timmerman Pieter van Purmerend, de matrozen Jan Aerjansz en Claes Andriesz, de kleermaker Jan Franszoon van Haerlem en tenslotte de onvervangbare stuurman en cartograaf Willem Barentsz. Ik stel voor om de zee die het zeemansgraf van Willem Barentsz is geworden, dus de zee tussen Spitsbergen en Nova Zembla, in het vervolg op de kaarten met 'Barentszzee' aan te duiden.

Hasselaer: Een goed idee, dominee. Barentsz was een bijzonder mens. Hij heeft nu zijn rust verdiend.

Burgemeester: Dat ben ik met u eens. Maar ook deze mannen hebben hun rust verdiend. Niet de rust van hun kameraden die omkwamen, maar een welverdiende rust hier in Amsterdam.

De Veer: *(Grappend:)* Nou, ik ben alweer zolang aan land, dat ik ernaar verlang om eens een tocht door de noordelijke zeeën te maken.

(Allen lachen!)

Plancius: Ja lacht u maar! Zo mag ik het graag horen. U heeft zich dapper geveerd en ik ... ik heb mij vergist. Wij waren allemaal nodig voor het welslagen van een dergelijke poging, maar tenslotte ben ik maar een geleerde die in zijn studeerkamer blijft zitten achter zijn boeken en kaarten. U bent het die het zware werk heeft moeten doen en u hebt u van die taak gekweten op een manier die de allerhoogste lof verdient.

Heemskerck: Dank u, dominee.

Schout: Daar ben ik het geheel mee eens. Want u, mannen, heeft maar weer eens bewezen dat het belangrijkste in het leven niet het resultaat is, maar de poging om dat resultaat te bereiken.

De Rijk: Ja, dat zou een uitspraak van Willem Barentsz hebben kunnen zijn: 'Men rekene de uitslag niet, doch telle het doel alleen!'

(Einde van het vierde en laatste bedrijf. Het doek valt.)

Verantwoording

Het toneelstuk 'De Overwintering op Nova Zembla' is in het schooljaar 1990/1991 geschreven voor klas 7B van Ebe Wouda van de Zeister Vrije School, een klas met 28 leerlingen. Het thema in de zevende klas van een Vrije School is 'ontdekkingsreizen'. Centraal daarbij staan vaak de reizen van Columbus en Vasco da Gama. De ontdekkingsstocht van onze landgenoten Willem Barentsz en Jacob van Heemskerck om een noordelijke zeeroute naar de Oost te vinden heeft weliswaar niet het gewenste resultaat opgeleverd, doch hun belevenissen laten goed zien welke onzekerheden de zeevaarders destijds tegemoet zeilden en welke risico's zij liepen.

Bij het schrijven van het stuk is gebruik gemaakt van gegevens die in encyclopedieën te vinden waren over de tocht van Willem Barentsz en zijn mannen en van de boeken 'Overwintering op Nova Zembla' van Gerrit de Veer (Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 1978) en 'Het Behouden Huys. De overwintering op Nova-Zembla' van A.D. Hildebrand, in de bewerking van Suzanne Braam (Amsterdam, Van Goor, 1990). Het eerste boek bevat de tekst van het scheepsjournaal van mei 1596 tot oktober 1597 van de bootsman van 'De Volhouder', Gerrit de Veer, dat hij samen met de scheepsjournalen van een tweetal eerdere pogingen van Willem Barentsz (toen onder leiding van schipper Cornelis Nay) om de noordelijke zeeroute te ontdekken, in 1598 heeft uitgegeven onder de welluidende titel: *'Waerachtige Beschrijvinghe van drie seylagiën, ter wereld nooit zoo vreemd gehoord, drie jaren achter malkanderen door de Hollandsche en Zeeuwsche schepen by noorden Noorweghen, Moscovia ende Tartaria, naar de Koninkrijken van Japan ende China, en van de felle verschewende Beeren en andere Zeemonsteren en ondraaglijke Koude ende hoe op de laatste reize het schip in het ijs bezet is en het volk op 76 graden op Nova Zembla een huis ghetimmerd ende 10 maanden zigh aldaar opgehouden heeft, alles met onghelooflijke zwaarigheid'*.¹ Het jeugdboek van Hildebrand is gebaseerd op dit scheepsjournaal. Enkele dialogen in het toneelstuk zijn min of meer ontleend aan dialogen uit dit boek.

Dankzij een vondst in september 1871 door een Noorse walvisvaarder van de bouwval van 'Het Behouden Huys' en een in 1876 door de Nederlandse zeeman L.R. Koolemans Beynen ondernomen tocht naar die plek, is een aantal gebruiksvoorwerpen uit 'Het Behouden Huys' bewaard gebleven, waaronder het 'cedelken' met de in het toneelstuk opgenomen door Willem Barentsz achtergelaten tekst. Deze spullen zijn in het Rijksmuseum te Amsterdam tentoongesteld.²

Overigens werd de droom van Willem Barentsz en Jacob van Heemskerck om langs de noord-oostelijke route China en Japan te bereiken, pas bijna drie eeuwen later, in 1879, verwezenlijkt door de Zweed Otto Nördenskjöld met zijn stoomschip 'Vega'.

Roel J. den Dulk,
Zeist, januari 1991.

¹ Deze titel heeft overigens de uitgever van het boek van A.D. Hildebrand op een dwaalspoor gebracht. Op de achterflap van dit boek staat vermeld dat de overwinteraars een temperatuur van 76 graden onder nul moesten trotseren. De graadaanduiding waarover Gerrit de Veer het heeft is echter de geografische breedtegraad van Nova Zembla. Een luchttemperatuur van 76 graden onder nul is om een aantal redenen onjuist. In de eerste plaats zouden de mannen een dergelijke extreme koude, zeker niet in de primitieve omstandigheden waarin men vertoefde, overleefd hebben. In de tweede plaats zijn dergelijke lage temperaturen zelfs in het poolgebied uitzonderlijk, en zeker op de eilanden; op Nova Zembla vriest het zelden meer dan 35 graden. Tenslotte bezat met in 1595 nog geen waardeschalen waarmee men temperaturen benoemde. De celsiusschaal werd pas circa 135 jaar later, omstreeks 1730 door de Zweed A. Celcius geïntroduceerd.

² In 1986 leende het Rijksmuseum de gevonden voorwerpen uit "Het Behouden Huys" voor vijf jaar voor wetenschappelijk onderzoek uit. In de loop van 1991 zal een en ander dus waarschijnlijk weer te bezichtigen zijn.

Aanwijzingen voor de regisseur

Leeftijden

Met betrekking tot de leeftijden van de mannen tijdens de tocht kan worden gemeld dat bij hun vertrek stuurman Willem Barentsz ongeveer 45 jaar was, bootsman Gerrit de Veer ongeveer 25 jaar, schipper Jacob van Heemskerck slechts 19 jaar (!) en Jan Cornelisz de Rijp ongeveer 25 jaar. Jacob Evertsz zal niet veel ouder dan 17 jaar zijn geweest. De andere mannen waren waarschijnlijk allemaal tussen de 18 en 30 jaar oud. De bekende dominee/wetenschapper/geograaf/cartograaf Petrus Plancius (van oorsprong een Vlaming) leefde van 1552 tot 1622. Hij is dus aan het begin van het toneelstuk 44 jaar. Schepen Hasselaer was, voor zover ik kon nagaan, ook een veertiger.

Rolverdeling

Aangeraden wordt de drie grootste rollen in de eerste twee bedrijven door andere kinderen te laten spelen dan in het derde en vierde bedrijf. In de hierna opgenomen rolverdeling is verder aangegeven welke rollen eventueel door dezelfde spelers gespeeld kunnen worden. Hierbij is uitgegaan van een klas van 28 leerlingen. Tevens is aangegeven in welke scènes elke persoon optreedt (een klein cijfer betekent een zijgende rol in die bepaalde scène).

Ijsberen, Noorderlicht

De Ijsberen in het stuk kunnen als silhouetten achter een wit gespannen laken achterop het toneel zichtbaar worden gemaakt (schimmenspel) Op dit laken kan ook d.m.v. bewegende lampen met gekleurd transparantpapier ervoor in scène 3 van het derde bedrijf het Noorderlicht worden 'geprojecteerd'.

Suggesties voor de decors

1e Bedrijf

- Scène 1:* *De hal in het huis van dominee/geograaf Plancius.* De inrichting kan heel eenvoudig. Eventueel een stichtelijke prent ophangen (geen heiligenbeeld, het is een dominee!) en/of een wereldbol wereldkaart tonen.
- Scène 2:* *Kamer in het huis van Schepen Hasselaer.* Een wat luxere inrichting. Eventueel kan een scheepsmodel worden neergezet. Verder moet er een kist in de kamer staan.
- Scène 3:* *Een marktplein in Amsterdam.*

2e Bedrijf

- Scènes 1 & 3:* *Op het dek van 'De Volhouder'.* Enkele tonnen en/of kisten plaatsen. Een roer en op de achtergrond een zeil completeren het geheel.
- Scène 2:* *Aan land op 'Bereneiland'.* Er liggen wat sneeuw- of ijsveldjes en eventueel een witte sneeuwheuvel. Achterop het toneel is een wit laken gespannen, waarachter een felle lamp staat, zodat hier d.m.v. een schimmenspel ijsberen getoond kunnen worden.

3e Bedrijf

- Scènes 1 & 2:* *Aan land op Nova Zembla.* Er liggen wat sneeuwveldjes en sneeuwhoppen. Een deel van 'Het Behouden Huys' is zichtbaar. Eventueel staat er een slee en staan er schoppen. Op de achtergrond is weer een wit laken gespannen voor een schimmenspel met ijsberen en om het Noorderlicht op te projecteren. Tijdens de tweede scène is het vrij duister op het toneel.
- Scènes 3, 4 & 5:* *Binnen in 'Het Behouden Huys'.* Er staan een tafel en een paar stoelen, met een scheepslamp op tafel. In het midden is een haard waarin vuur brand. Voor op het toneel aan een zijkant staat een brits en verder staan aan alle kanten britsen.
- Scène 6:* *In de schuit.* De mannen zitten in een niet al te grote open boot met een klein zeil. Een zijkant van de boot waarachter te mannen zitten en wat 'kruipen' of 'schommelend staan' kan de suggestie van een kleine boot geven.

4e Bedrijf

- Scène 1:* *In de raadszaal in Amsterdam.* Een chique stoel en een portret van de prins van Oranje of een kroonluchter zijn voldoende.

Decorwisselingen

Aangeraden wordt om tussen de scènes het doek niet te sluiten, doch alleen de toneellichten even uit te doen om, indien nodig, in het donker een decorwisseling te laten plaatsvinden. Tussen de bedrijven in komt steeds verteller, die voor het gesloten doek moet staan, zodat het na elk bedrijf wel noodzakelijk is om het doek te sluiten.

Kleding

Voor wat betreft de kleding moet er vanuit gegaan worden dat de mannen het op Nova Zembla altijd koud hadden. Ze kunnen niet dik genoeg gekleed zijn (denk aan mutsen en wanten!). Het leer van hun schoenen bevroor, zodat ze klompen met lappen en huiden omwikkeld droegen. Soms zaten ze zelfs met hun voeten in de klompen in het vuur om warm te worden. Ook in hun britsen (met veel huiden en deken als dek!) hielden ze hun warme kleding aan. Om af en toe echt warm te worden hadden ze destijds in 'Het Behouden Huys' een grote dichte ton met water gevuld (met alleen een niet al te groot gat aan de zijkant bovenin om erin te komen) waaronder een vuur gestookt werd, waarin men om de beurt ging baden. Voor het centraal in de 'woonruimte' geplaatste haardvuur werden de mannen ook wel warm, doch alleen aan hun voorkant; hun ruggen bleven ijskoud.

Extra scènes

Hierna zijn enkele scènes opgenomen, die aanvankelijk aan het stuk waren toegevoegd, doch die om het stuk niet te lang te laten worden (het toneelstuk duurt nu ruim een uur) in tweede instantie zijn vervangen door de vertellers tussen de scènes. Inclusief deze scènes zal het stuk ruim anderhalf uur duren.

Ik wens een ieder die dit stuk in deze of in een aangepaste vorm opvoert, veel succes! Ik zou het op prijs stellen een berichtje te ontvangen, wanneer het stuk in de gepresenteerde of in een aangepaste vorm door een klas wordt opgevoerd.

Roel J. den Dulk,
L. de Colignyplein 14,
3708 CR Zeist.
(Tel. 03404-16336)

Rolverdeling

	<u>1e Bedrijf</u> (3 Scènes)	<u>2e Bedrijf</u> (3 Scènes)	<u>3e Bedrijf</u> (6 Scènes)	<u>4e Bedrijf</u> (1 Scène)
<u>Bemanning 'De Volhouder'</u>				
	Scene:	Scene:	Scene:	Scene
1. Willem Barentsz, stuurman (1e/2e bedr.)	1/2/3	1/2/3	-	-
2. Willem Barentsz, stuurman (3e/4e bedr.)	-	-	1/2/3/4/5/6	-
3. Jacob van Heemskerck, schipper (1e/2e bedr.)	3	1/2/3	-	-
4. Jacob van Heemskerck, schipper (3e/4e bedr.)	-	-	1/2/3/4/5/6	1
5. Gerrit de Veer, bootsman (1e/2e bedr.)	3	1/2/3	-	-
6. Gerrit de Veer, bootsman (3e/4e bedr.)	-	-	1/2/3/4/5/6	1
7. Jacob Evertsz, scheepsjongen (1e/2e bedr.)	3	1	1/3/5	1
8. Hans Vos, chirurgijn	3	1	1/3/4/5	1
9. Pieter Pieterszoon ('Pietje') Vos, kok	3	3	1/3/4/5	1
10. Jan Franszoon van Haerlem, kleermaker	3	3	1/3/4/5	-
11. Claes Andriesz	-	2	1/3/5	-
12. Jan Aerjansz	-	1/2	1/3	-
13. Pieter van Purmerend, timmerman	-	1/2/3	-	-
14. Jan Hillebrantsz	-	1	1/3/4/5/6	1
15. Jan Jacobszoon Sterrenburgh	-	2	1/3/4/5/6	1
16. Jan Reynierszoon van Buysen	-	2	1/3/4/5/6	1
17. Jan Jacobszoon Hooghwout	-	2	1/3/4/5/6	1
18. Laurens ('Louw') Willemsz	-	2	1/2/3/4/5	1
19. Pieter Corneliszoon	-	3	1/3/4/5	1
20. Lennart Heyndricksz	-	1	1/3/4/5	1
<u>Bemanning 'De Hoop'</u>				
21. Jan Corneliszoon de Rijp, schipper	3	1/2/3	-	1
22. Simon, bootsman	3	1/2/3	-	1
23. Martijn, scheepsjongen	-	3	-	-
24. Eerste matroos	-	2	-	-
25. Tweede matroos	-	2	-	-
<u>Hollanders</u>				
26. Petrus Plancius, dominee/geograaf te Hoom	1/3	-	-	1
27. Pieter Hasselaer, schepen van Amsterdam	2/3	-	-	1
28. Stadsbode/omroeper van Amsterdam	3	-	-	1
29. Schout van Amsterdam (24)	3	-	-	1
30. Burgemeester van Amsterdam (25)	3	-	-	1
31. Weduwe Claeszen, hulp bij Plancius (23)	1	-	-	-
32. Vrouw Hasselaer (14)	2	-	-	-
33. Trijn, dienstbode van Hasselaer (13)	2/3	-	-	-
34. Krelis, vrijer van Trijn (23)	3	-	-	-
35. Hendrik, vriend van Krelis (11)	3	-	-	-
36. Oudere zeeman (12)	3	-	-	-
37. Voorbijganger (19)	3	-	-	-
38. Marktkoopvrouw (20)	3	-	-	-

Extra scènes

Op het dek van 'De Volhouder': Het begin van de tocht

(Aan het roer staat stuurman Barentsz. Naast hem staat schipper Jacob van Heemskerck. Zij staan met elkaar te praten. Achter op het toneel is scheepsjongen Evertsz het dek aan het schrobben.)

- Heemskerck:* Zo, stuurman, de reis is begonnen. Tot nu toe is ons doel niet bereikt. Deze keer moeten we dus slagen. Ik ben vastbesloten vol te houden tot het uiterste.
- Barentsz:* Ik ook, schipper. Ook ik zal doen wat ik kan en ik zal de laatste zijn die begint over terugkeren.
- Heemskerck:* Zo mag ik het graag horen. Ik weet dat ik op je kan vertrouwen. Als de bemanning zou gaan twijfelen, is het goed dat wij tweeën schouder aan schouder staan om hen weer moed in te spreken.
- Barentsz:* Op mij kun je rekenen, schipper. *(Beide mannen schudden elkaar de hand.)*
- Heemskerck:* *(Zich omdraaiend naar Evertsz:)* Hé, Jacob, kom eens hier. Je krijgt je eerste opdracht als scheepsjongen. Wil je alle mannen bij elkaar roepen op het dek.
- Evertsz:* Komt voor elkaar, schipper. *(Hij keert zich om en roept luis naar alle kanten:)* Mannen, aantreden! De schipper wil jullie spreken. Aantreden op het achterdek!
- (Van alle kanten komt de bemanning het toneel op.)*
- Heemskerck:* Mannen, we hebben het vaderland verlaten. Het zal lang duren voor we ons geliefde Holland terug zien, maar dan zullen we een roemrijke intocht maken, want we zullen de zee weg om de Noord ontdekt hebben. Gemakkelijk zal onze taak echter niet zijn. We zullen moeten zwoegen en we zullen moeten doorzetten. We zullen ontberingen moeten doorstaan, maar we zullen slagen. Ik vraag van jullie de belofte dat wij allen elkaar trouw zullen blijven tot in de dood.
- Allen:* *(Plechtig:)* Dat beloven we.
- (Heemskerck neemt zijn muts af. Alle mannen volgen zijn voorbeeld.)*
- Heemskerck:* Laten we dan nu bidden. *(Een ieder buigt het hoofd en vouwt de handen.)*
- Heemskerck:* Heer, wees ons genadig tijdens onze reis. Sta deze mannen bij in hun strijd tegen de elementen en in hun verlangen om de mensheid te dienen. Hun lot is in uw handen. Amen.
- Allen:* *(Mompelend:)* Amen.
- Heemskerck:* *(Terwijl hij zijn pet weer opdoet)* Zo, mannen, en nu weer aan het werk!
- (Allen doen hun pet op en vertrekken.) (Einde van de scène.)*

Op het dek van 'De Volhouder'. Voor anker

(Er is een grote ijsberg zichtbaar naast het schip. Het is avond. Op het dek staan Hans Vos, Jan Aerjansz, Claes Andriesz, Pieter van Purmerend en Sterrenburgh.)

- Hans Vos:* Ik ben blij, dat we na de stormen van de afgelopen weken stil liggen in de luwte van een ijsberg.
- Aerjansz:* Ik ook. Ik had het idee dat we zouden omslaan.
- Andriesz:* Of in het ijs vast zouden komen te zitten.
- Purmerend:* Vinden jullie ook niet dat het weer wat zachter is geworden?
- Sterrenburgh:* Ik weet het niet, het lijkt wel zo, maar misschien zijn we wat meer gewend aan de kou.

- Hans Vos:* Ik denk dat we hier in die warme stroom zitten, waarover stuurman Barentsz. vertelde dat dominee Plancius het had.
- Aerjansz:* Hahahaha, wie denkt er nu in deze streken aan een warme stroom?
- Andriesz:* Ja, je kunt duidelijk merken dat die dominee Plancius alleen maar in zijn studeerkamer vertoeft en dat hij zelf nog nooit in de noordelijke zeeën is geweest.
- Purmerend:* Hoe dan ook, het is hier beslist warmer.
- Hans Vos:* Ik denk dat die dominee best wel eens gelijk kan hebben.
- Aerjansz:* Maar hij heeft ongelijk over een weg naar China door deze streken.
- Andriesz:* Nou, toen we vorige week aan land waren bij de 'Oranje Eilanden', zagen we toch aan de andere kant van die eilanden open water.
- Purmerend:* Ja, maar daar konden we met het schip niet komen.
- Sterrenburgh:* Inderdaad, we zouden 'De Volhouder' over het ijs hebben moeten dragen naar dat open water.
- Hans Vos:* Ik denk dus dat die warme stroom aan deze kant van de 'Oranje Eilanden' loopt, en misschien een andere warme stroom aan de andere kant. Maar een verbinding is er niet.
- Aerjansz:* Ach, man, hou nu maar eens op over die warme stroom.
- Andriesz:* Vonden jullie trouwens ook niet dat de stuurman en de schipper er nogal bedrukt uit zagen, toen we na al onze pogingen van de afgelopen week niet door het ijs heen kwamen, om bij het open water aan de andere kant te komen.
- Purmerend:* Ja, wat dacht je. Het lijkt erop of hun pogingen om naar China te komen, ook deze keer op niets uitlopen.
- Sterrenburgh:* Ik ben er ook bang voor. Het leek er echt even op of het zou lukken.
- Hans Vos:* Ik denk dat de tijd nog niet rijp is voor een ontdekking van die weg.
- Aerjansz:* Ach jij, filosoof ... jij altijd met je bespiegelingen.
- Andriesz:* Nou misschien heeft Hans Vos wel gelijk. En heeft tenminste meer boeken gelezen dan wij, dus hij weet nu eenmaal ook meer.
- Purmerend:* Dat vind ik ook. Net als voor elk mens zijn tijd eens komt, zo zullen ook voor allerlei gebeurtenissen pas gebeuren als het er de tijd voor is.
- Hans Vos:* Zo bedoel ik het ook. Misschien moet het nog wel een paar honderd jaar duren voordat mensen de noordelijke weg naar China ontdekken.
- Aerjansz:* En ondertussen muiten de Portugezen en Spanjaarden onze schepen die langs de zuid varen helemaal leeg.
- Hans Vos:* Inderdaad, en dus hoor je mij ook niet zeggen dat we geen pogingen moeten ondernemen.
- Andriesz:* Ik hoop echter niet, dat ondertussen schipper De Rijp de juiste weg heeft gevonden.
- Purmerend:* Dáár ben ik zeker van, want zoveel vertrouwen heb ik wel in ónze schipper Heemskerck.
- Sterrenburgh:* En ik ook!
- Hans Vos:* Zo, mannen, wat denken jullie ervan. Zullen we maar eens onze kooien gaan opzoeken. Het is al behoorlijk laat en misschien gaan we morgen weer nieuwe pogingen wagen om verder te gaan.
- Andriesz:* Nou, ik begin anders al aardig naar huis te verlangen.
- Purmerend:* Laten we het daar nu niet over hebben. Heimwee kennen we allemaal op onze tijd. Slaap ze! (*Hij vertrekt naar zijn kooi.*)

Sterrenburgh: Ik zou ook best willen gaan slapen, maar ik heb de eerste wacht op het voorschip.

Hans Vos: Oh, en Jan Hillebrantsz op het achterschip. Ik zou dus maar, nu het zo rustig is, af en toe een praatje met hem gaan maken. Ik ga in ieder geval mijn kooi in. Een goede wacht! *(Hij vertrekt.)*

Aerjansz: Ik sluit me bij de barbier aan. Een goede nacht toegewenst. *(Hij vertrekt.)*

Andriesz: En ik ook. *(Hij vertrekt en Sterrenburgh blijft alleen achter.)*

Sterrenburgh: Wat een mooie, stille nacht. Ik ben benieuwd of hoe de komende tijd zal zijn.
(Jan Hillebrantsz komt op.)

Hillebrantsz: Ha, die Sterrenburgh. Ik dacht, ik sta daar zo alleen op het achterdek en het is zo stil, ik zal eens kijken wie er op het voordek wacht heeft.

Sterrenburgh: Ik hoop niet dat het je tegenvalt.

Hillebrantsz: Nee hoor. Vind je het ook niet een rustige nacht?

Sterrenburgh: Jazeker, daar hadden we het hier net over met een aantal mannen. Hans Vos had het zelfs over een warme golfstroom hier.

Hillebrantsz: Ach ja, die Vos altijd. Hij blijft een filosoof en een geleerde.

Sterrenburgh: Ja, maar hij is niet voor niets scheepsarts.

Hillebrantsz: We hebben hem gelukkig nog nauwelijks nodig gehad als zodanig. Tot op heden heeft hij alleen onze haren hoeven te knippen ...

Sterrenburgh: ... en mee moeten werken op het schip.

Hillebrantsz: Natuurlijk, dat moeten we allemaal!
(Plotseling klinkt er een oorverdovend gekraak. Hillebrantsz en Sterrenburgh schrikken en deinzen achteruit. De grote ijsberg begint te kantelen en driegt over hen - en dus ook het schip - heen te vallen.)

Sterrenburgh: *(In paniek:)* Help, help, de wereld vergaat! De ijsberg kantelt! Help!

Hillebrantsz: *(Schreeuwt:)* Alle mensen, pas op Sterrenburgh! Aan de kant! Je wordt verpletterd!

Sterrenburgh: Help, help!
(Hillebrantsz pakt een bijl, rent naar de kant en hakt daar het ankertouw los. De ijsberg verdwijnt helemaal kantelend achter de coulissen. Heemskerck en Barentsz komen op en van de andere kant De Veer en Evertsz. Ze zien er allemaal erg geschrokken uit.)

Heemskerck: Wat was er aan de hand?

Barentsz: Kantelde die ijsberg?

Hillebrantsz: Ja, die ijsberg kantelde. Ik denk dat Hans Vos gelijk had met die warme golfstroom en dat de onderkant van de ijsberg onder water aan het smelten was. We waren bijna verpletterd.

Sterrenburgh: Mijn hart klopt nog in mijn keel. En dat op zo'n rustige avond.

De Veer: Het was in ieder geval op het nippertje. We hebben het gelukkig overleefd.

Sterrenburgh: Ik zou er niet aan hebben moeten denken, dat die ijsberg bovenop ons was gekomen?

De Veer: Ik denk dat we dan ontdekt zouden hebben dat die warme golfstroom misschien warm genoeg is om een ijsberg te doen smelten, maar nog wel erg koud is om erin te zwemmen.

Hillebrantsz: Ja, maak er maar grapjes over ...

- Evertsz:* Ik vind het helemaal niet om te lachen.
- Barentsz:* En dat, terwijl jij altijd zo goed gehumeurd bent.
- De Veer:* In ieder geval moeten we nooit meer aan een ijsberg ankeren.
- Evertsz:* Nee, dat denk ik ook. Deze keer was de Voorzienigheid met ons. Maar of dat een volgende keer ook het geval zal zijn ...?
- Heemskerck:* Dat denk ik ook niet. Maar, mannen, net toen die ijsberg kantelde was ik met stuurman Barentsz aan het praten over de voortgang van onze tocht. Ik was van plan onze beslissing morgen mede te delen, maar nu iedereen wakker is, zal ik het vanavond doen. *(Tot Evertsz:)* Scheepsjongen, roep jij eens alle mannen bij elkaar op het dek.
- Evertsz:* Ja, schipper, maar ik denk dat ze er zelf wel zullen aankomen na wat er zojuist is gebeurd.
- (Van alle kanten komt de rest van de bemanning van 'De Volhouder' op.)*
- Heemskerck:* Mannen, we zijn zojuist aan een groot gevaar ontsnapt. Barentsz en ik hebben vanavond een zwaar gesprek gehad en, al hadden we dit gevaar niet voorzien, we voorzien wel andere gevaren wanneer we met onze tocht doorgaan. We zijn inmiddels ruim drie maanden onderweg en het is ons niet gelukt om de zeestraat naar China te vinden. Wanneer we doorgaan, zullen we in de poolwinter terechtkomen en vastvriezen in het ijs. En dan ontmoeten we gevaren die we vrijwel zeker niet zullen overleven. *(Tot Barentsz:)* Barentsz, ga jij maar door.
- Barentsz:* Nou, mannen, jullie begrijpen het zeker al. We hebben besloten om het zekere voor het onzekere te nemen en onze koers richting Amsterdam te zetten. Helaas moeten we ons gevecht met de elementen opgeven en tot de conclusie komen dat we ook deze keer niet zijn geslaagd.
- De Veer:* *(Naar voren stappend:)* Ik vind dit een verstandige beslissing, schipper en stuurman. En eerlijk gezegd, verlang ik al aardig naar het mooie Amsterdam.
- Heemskerck:* Mannen, juich nu niet te vroeg. Het zal nog een hele toer worden om uit deze koude streken weer terug te zeilen naar Amsterdam. Laten we tot God bidden dat hij ons ook op onze terugreis bijstaat, zodat we over enkele weken veilig en wel in Holland voet aan wal kunnen zetten.
- (Alle mannen doen hun pet af, vouwen hun handen en buigen hun hoofd.) (Einde van de scène.)*

Op het dek van 'De Volhouder': Gestrand

(Alle mannen staan op het dek.)

- Heemskerck:* Mannen, twee weken geleden stonden we hier op dezelfde wijze bij elkaar. In die twee weken hebben we niet stil gezeten om een ijsvrije terugweg te vinden. Jullie hebben je allemaal tot het uiterste gegeven, maar we hebben voortdurend slecht weer gehad. We hebben ons schip steeds los moeten wrikken uit het ijs. Het is nu 25 augustus en de winter is in deze streken ingevallen. We hebben gedaan wat we konden, maar de Voorzienigheid heeft anders besloten. We zitten vastgevroren en het roer is afgebroken. Ik vrees dat we Amsterdam dit jaar niet zullen terugzien.
- Barentsz:* Het was twee weken geleden een moeilijke beslissing om terug te gaan. Toen echter die beslissing was gevallen, voelden jullie allen het verlangen naar huis. Het is nu dus extra moeilijk om te aanvaarden dat het nog een hele tijd zal duren voordat we thuis zullen zijn. We mogen echter onze hoofden niet laten hangen en we moeten de moed erin houden. We zullen een vreselijke winter tegemoet gaan, maar samen met zijn zeventienen zullen we ons er doorheen slaan.
- De Veer:* Mannen, ik was hier al een paar dagen bang voor en ik heb begrepen dat jullie allemaal diezelfde angst kenden. Nu is die angst werkelijkheid geworden. Een andere werkelijkheid is echter ook, dat we zijn vastgevroren bij de kust van Nova Zembla. We kunnen 'De Volhouder' dus verlaten en met aangespoeld hout en met hout van ons schip een huis bouwen om in te overwinteren. Dat betekent dat we ons schip moeten verliezen, maar als we de kleine schuit en de bok mee aan land nemen, dan kunnen we die twee scheepjes in het voorjaar gebruiken om in naar huis te varen.
- Barentsz:* Mannen, laat God ons behoeden tijdens onze overwintering op Nova Zembla. *(Einde van de scène.)*

Bij het in aanbouw zijnde 'Behouden Huys': De dood van timmerman Pieter van Purmerend

(Achterop het toneel staan wat planken naast een fundament voor een huis. Op een slee ligt meer hout. De mannen zijn daar bezig met bouwwerkzaamheden. Zij hanteren hamers, houwelen en ander gereedschap. Voor op het toneel staat Pieter van Purmerend met Hans Vos te praten.)

Hans Vos: Wat voel je?

Purmerend: Ik heb het zo koud, ik voel steeds van die koude rillingen. Ik kan zo hard werken als ik wil, maar warm wordt ik niet.

Hans Vos: Dat begrijp ik niet, wat voel je dan? Heb je ergens pijn?

Purmerend: Nee, pijn heb ik niet. Maar ik voel me zwak. Ik ben bang dat ik het niet haal.

Hans Vos: Onzin. Je moet een dag in je kooi blijven en overmorgen voel je je weer beter en help je ons weer, want we kunnen jou al timmerman niet missen. Ik zal je een drankje geven. Je moet flink zweien, dat zal je goed doen.

Purmerend: Ik geloof niet dat je gelijk hebt. Maar ik zal doen wat je zegt. *(Hij loopt weg.)*

(Heemskerck, die vanaf een afstand had staan luisteren, komt naar Hans Vos toe.)

Heemskerck: Wat is er met hem? Is het een gewone kou of ziet het er ernstiger uit?

Hans Vos: Ik weet het niet. Ik ben er niet zo gerust op, maar laten we er het beste van hopen.

Heemskerck: Ja, laten we dat hopen. Het zou niet goed zijn voor de mannen wanneer we nu al met een zieke te maken kregen. En we kunnen Pieter ook niet missen.

(Beide mannen gaan door met het bouwwerk. Evertsz, die achter op het toneel met een hamer in de weer is, gooit plotseling zijn hamer neer en doet een stap naar voren.)

Evertsz: Ik kan dat ding niet meer vasthouden! Mijn handen lijken wel twee klompen ijs. Ik heb er geen gevoel meer in.

(Barentsz hoort hem en stapt ook naar voren.)

Barentsz: Als je handen te koud worden, Jacob, moet je de slee maar gaan trekken. En blijf een paar uurtjes aan boord om te te warmen.

Evertsz: Nee, aan boord blijf ik niet. Als ze allemaal werken, werk ik ook. Ik wil graag de slee een uurtje trekken, dan wordt ik tenminste weer warm.

Barentsz: Uitstekend!

Evertsz: Zeg, Willem, weet jij eigenlijk wat er met Pieter aan de hand is? Ik zag hem vanochtend met de barbier praten en daarna heb ik hem niet meer gezien. En de barbier keek best zorgelijk.

Barentsz: Ja, ik hoorde dat Pieter zich niet goed voelt. Ik zal wel een met hem praten. Oh kijk, daar komt hij aan. Hij voelt zich blijkbaar al weer wat beter.

(Purmerend komt slenterend op.)

Barentsz: Hallo, Pieter, hoe gaat het ermee?

Purmerend: Ziek. Ik voel me koud en moe. Ik heb geen zin in eten. Het gaat mis met mij.

Barentsz: Maar, jongen toch, wat haal jij je voor rare dingen in je hoofd? Je blijft bij ons. Je mankeert toch niets ernstigs? Iedereen voelt zich wel eens een paar dagen ziek. Met jou komt het best in orde. Kom, laat de moed niet zakken. We kunnen volgend jaar toch niet zonder Pieter in Amsterdam aankomen?

- Purmerend:* Ik zal de eerste zijn die vertrekt, stuurman, en niet de laatste. Ik vertrek echter niet naar Amsterdam. Maar ik wil jullie niet ontmoedigen. De anderen zijn waarschijnlijk sterker dan ik. In ieder geval heb ik je gezocht om je te laten zien hoe het huis afgebouwd moet worden. Heb je schrijfgerei bij je?
- Barentsz:* Als ik je daar een plezier mee kan doen. *(En tot Evertsz die nog steeds zwijgzaam bij hen staat:)* Jacob, wil jij even een ganzeveer en mijn inkt en papier uit het schip halen? Dan kan ik opschrijven wat Pieter te zeggen heeft.
- Evertsz:* Komt voor elkaar, Willem. *(Hij loopt op een holletje het toneel af.)*
- Barentsz:* Pieter, nu laat ik me zo maar door jou leiden en ik laat Jacob schrijfgerei halen. En dat terwijl ik zeker weet dat je ons de komende weken zelf aanwijzingen zal kunnen geven.
- Purmerend:* Laat me nu maar, stuurman. Ze zeggen wel eens dat een mens weet wanneer zijn tijd is gekomen. En ik weet nu dat dat zo is. Maar ik zal vanuit daarginds bij jullie zijn.
- (Evertsz komt weer op een holletje terug met het gevraagde. Hij overhandigt alles aan Barentsz, die het papier voor zich op een grote steen die daar ligt uitspreidt.)*
- Barentsz:* Dank je wel, Jacob. Laat me nu maar alleen met Pieter. Ga jij maar de slee trekken.
- Evertsz:* Nou, Willem, door dat op en neer rennen naar het schip heb ik het al aardig warm gekregen. En ook door de onheilspellende mededelingen van onze Pieter.
- Purmerend:* Dank je, Jacob, fijn dat je zo bezorgd om mij bent. Ik ben het ook om jullie en daarom zal ik nu met de stuurman de bouw van het huis doornemen.
- (Pieter van Purmerend en Jacob Evertsz geven elkaar een schouderklop en Jacob gaat weer aan het werk achter op het toneel.)*
- Barentsz:* Zo, Pieter, vertel maar wat ik moet opschrijven.
- Purmerend:* *(Terwijl hij de ganzeveer van Barentsz pakt en begint te tekenen op het uitgespreide papier:)* Kijk zo moet je verder gaan op de fundamenten. En hier moet de deur komen. Kijk zo, met een halletje zodat de ijzige kou niet direct in de woonruimte komt. En zo moet het dak worden gebouwd, want je moet rekenen op een enorme sneeuwvracht van de winter en als je het anders maakt, heb je kans dat het inzakt.
- (Terwijl zij zo bezig zijn neemt aan de zijkant van het toneel Gerrit de Veer Hans Vos terzijde.)*
- De Veer:* Luister eens, barbier, wat denk je inmiddels van die Pieter?
- Hans Vos:* Ik weet het niet, bootsman. Als ik maar wist wat hem mankeerde. Maar daar kan ik niet achter komen. Ik kan hem niet aan het zweten krijgen en daarom ben ik bang dat ...
- De Veer:* ... Pieter goed aanvoelt dat hij het niet haalt?
- Hans Vos:* Inderdaad. In andere gevallen zou ik besluiten een aderlating te proberen. Maar gezien zijn geringe polsslagen, denk ik dat hij juist te weinig bloed heeft in plaats van te veel.
- De Veer:* Als ik hem zo zie, dan denk ik ook dat hij zijn leven aan het afronden is. Hij is bezig met zijn laatste tekeningen. Hij zal inderdaad Amsterdam niet meer terug zien.
- (De twee mannen voegen zich weer bij de rest van de werkers. Inmiddels is Pieter klaar met het uitleggen van de verder bouw van het huis aan Barentsz.)*
- Purmerend:* *(Terwijl hij de bouwtekening omhoog houdt:)* Zo, stuurman, dat is mijn testament. Jij was een goede stuurman op 'De Volhouder'. Dat schip zal Amsterdam niet meer terug zien, omdat het afgebroken wordt om jullie huis te bouwen. Ikzelf ben ook afgebroken. En als je ooit in Amsterdam terug komt, zeg dan ... zeg dan ... dat ik niet bang ben geweest. Ga dan naar mijn kleine dorp en zeg tegen mijn ouders dat ik geloof in God en dat ik mijn ziel aan hem toevertrouw. Ik zal mijn ouders en jou en de mannen weer zien in de hemel. Geef me je hand, stuurman ...
- Barentsz:* *(Pakt Pieter zijn hand en onderdrukt een snik:)* Vaarwel, Pieter, behouden vaart.

(Alle mannen komen naar voren om hen heen staan. Ze doen allen hun mutsen af en buigen het hoofd. Ze vouwen hun handen. Barentsz sluit de ogen van Pieter.)

Barentsz: Onze Vader die in de hemelen zijt. Zo het uw wil is om levens te nemen, neem dan de volgende keer mijn leven, maar spaar de levens van de andere mannen. Amen.

(Einde van de scène.)

Binnen in 'Het Behouden Huys': Kolendamp

(Op het toneel staan een tafel en een paar stoelen. In het midden is de haard waarin een vuur brandt. Voor op het toneel staat een brits, met daarop Jan Aerjansz. Naast hem staat Hans Vos die zijn pols voelt. Aan de tafel zitten Heemskerck, De Veer en Barentsz. De andere mannen liggen op britsen langs de kant.)

Hans Vos: Wat naar nu, Jan, dat je je zo ziek voelt. Wat mankeert je precies?

Aerjansz: Duizelig, misselijk en beroerd.

Hans Vos: Ik denk dat je maar een paar dagen in je krib moet blijven. Ik zal je een drankje voorschrijven. Je hebt in ieder geval hoge koorts. En dat is misschien wel vervelend, maar koorts betekent ook dat je lichaam aan het vechten is om beter te worden.

Aerjansz: Inderdaad, koud heb ik het niet. Alleen rillerig.

Hans Vos: Probeer in ieder geval te slapen.

Aerjansz: Ja, dokter.

(Hans Vos loopt bij hem weg en zoekt zijn brits op, waar hij gaat liggen.)

De Veer: Zo, vandaag hebben we genoeg hout verzameld voor de komende paar dagen. En we hebben die zak kolen gevonden in het schip, zodat de kachel vannacht roodgloeiend kan blijven. We moeten echter de volgende keer met houwelen te werk gaan. Het hout van ons schip komt steeds verder onder sneeuw en ijs te liggen.

Barentsz: Ja, het is alleen jammer, dat er zoveel warmte door de schoorsteen naar buiten vliegt. We verzamelen een heleboel hout om de buitenlucht te verwarmen, in plaats van ons veilige 'Behouden Huys'. En vooral nu we kolen hebben om ons 's nachts warm te houden.

Heemskerck: Daar weet ik wel iets op. We stoppen gewoon de schoorsteen vannacht dicht en dan blijft de warmte van het smeulende hout in de haard tenminste binnen deze vier muren.

De Veer: Een prima idee, schipper. Ik zal wel het dak opgaan om dat karwei te klaren. *(Hij loopt naar de brits waarin Evertsz ligt en vraagt hem:)* Kom, Jacob, wakker worden! Trek je dikke jas eens aan. We gaan het dak op om de schoorsteen te dichten.

Evertsz: *(Zogenaamd opgewekt:)* Oh leuk ... Ik had het hier toch veel te warm, dus een beetje koude buitenlucht, zal me geen kwaad doen. *(Hij staat op en trekt zijn jas aan.)*

De Veer: *(Lachend:)* Leuke jongen ... *(De mannen gaan naar buiten.)*

Barentsz: Zo, ik geloof dat ik ook maar eens ga slapen. *(Hij staat op en zoekt zijn brits op.)*

Heemskerck: Ik ook. *(Hij loopt echter eerst naar Aerjansz en vraagt hem:)* Zo, jongen, hoe gaat het ermee?

Aerjansz: Koortsig, schipper.

Heemskerck: Ik hoop maar dat je er gauw weer bovenop komt. Maar met dat eenzijdige voedsel dat we eten, is het hier ook niet de meest gezonde omgeving.

Aerjansz: Ik ben anders nooit ziek, schipper.

- Heemskerck:* Nee, jongen, dat geloof ik best. Maar we voelen ons allemaal slapper dan thuis. Straks in Amsterdam zullen we weer gauw vergeten zijn hoeveel we hier hebben ontbeerd.
- Aerjansz:* Ik hoop dat er nog een Amsterdam voor mij zal zijn.
- Heemskerck:* Nou, jongen, niet zo somber. Over enkele dagen ben je weer in staat om hout te halen. Kom, ik ga slapen. Ik wens ook jou een goede nacht. *(Hij gaat naar zijn brits en legt zich neer.)*
- Aerjansz:* Ook een goede nacht gewenst, schipper.
- (Van buiten komen De Veer en Evertsz weer binnen, bibberend van de kou.)*
- De Veer:* Brrrr, wat een kou.
- Evertsz:* Wat je zegt, boots. Ik kruip weer snel onder de wol. *(En hij voegt de daad bij het woord, met kleren en al aan.)*
- De Veer:* Ik ook. Maar dat karwei is geklaard en de warmte zal vannacht binnen blijven. *(Hij gaat liggen.)*
- (Het is een tijdje stil. Jan Aerjansz ligt echter ondertussen te woelen op zijn brits.)*
- Aerjansz:* Hè, wat voel ik me ellendig. En wat is het hier benauwd. Het lijkt wel of ik stik. Zo ziek ben ik toch niet? Of zou ik beginnen te ijlen? Wat een hoofdpijn heb ik. Oh jee, zou ik nu sterven? *(Ineens roept hij het met hese stem uit.)* Oh, maar dat is het! De kachel! We worden vergiftigd! Mannen, wakker worden! Kolendamp! Help! De schoorsteen moet los!
- (Geen der mannen reageert echt. Iedereen woelt wat, maar een ieder blijft liggen. Jan Aerjansz kruipt zijn bed uit en kruipt naar de brits van Jan Van Buysen, die hij heen en weer schudt.)*
- Aerjansz:* Jan, wakker worden. Kom, Jan, we worden vergiftigd!
- Van Buysen:* *(Volkomen slaapdrongen.)* Hè? ... Wat is er? *(Hij blijft echter liggen en is niet echte wakker te krijgen.)*
- Aerjansz:* Dat lukt niet. Wat nu? Frisse lucht moet er komen! De deur! Gauw de deur open! *(Hij kruipt naar de deur en gooit deze open. Weer kruipt hij naar de slapende mannen en begint aan hen te rukken.)*
- Van Buysen:* Hè, wat is er? Wat een kou!
- Barentsz:* Wie heeft die deur open gedaan?
- Aerjansz:* *(Zwakjes.)* Ik! We werden vergiftigd. De schoorsteen was dicht en er kwam een en al kolendamp in de kamer!
- De Veer:* Wat een geluk dat jij koorts hebt en daardoor niet kon slapen.
- Barentsz:* Dat was inderdaad op het nippertje, mannen.
- Heemskerck:* Wat een stomelingen zijn we geweest. Nu we geen last van beren hebben, zullen we nota bene onszelf vergiftigen. In ieder geval mogen we Jan Aerjansz heel dankbaar zijn.
- Allen:* *(In koor.)* Lang leve Jan Aerjansz!
- (Einde van de scène.)*

Aan wal in Rusland

(Alle twaalf overlevenden staan aan de wal. Vlakbij hen staan drie Russische vissers bij manden met vis. Deze vissers zingen een Russisch lied. Als ze klaar zijn met zingen, zegt De Veer:)

- De Veer:* Wat een geluk dat we dat Russische vissersbootje tegenkwamen. We kunnen elkaar wel niet verstaan, maar met handen en voeten hebben we ze onze toestand toch kunnen uitleggen.

- Evertsz:* Nou, daar was niet zo veel voor nodig. Zo florissant zien we er niet uit. Zelfs een paar onverstaanbare Russische vissers konden zien dat we geen pleziertocht maakten.
- Pietje Vos:* Ik ben blij dat we te eten van hen kregen. Want ons eten was niet veel bijzonders meer. Nog een paar stokvisjes en wat ingezouten poolvosscvlees. Ik denk dat ik dát de rest van mijn leven niet meer zal klaarmaken en zeker niet zal eten!
- Heemskerck:* Nou, waar ik vooral blij om ben, is dat ze voor ons zijn uitgevaren naar de kust. Uit hun brabbeltaal heb ik begrepen dat ze de gouverneur van Kola hebben gewaarschuwd.
- Heydricksz:* De gouverneur van Kola? Wie is dat nu weer?
- Heemskerck:* Kola, zo heet deze streek.
- Heydricksz:* Oh, zo zie je maar, een mens is nooit te oud om te leren.
- Evertsz:* Alsof we de afgelopen maanden nog niet voldoende levenservaring hebben opgedaan ...
- De Veer:* *(Lachend:)* Zo, Jacob, ben je nu al tevreden? Ik denk toch dat je nog heel wat meer ervaringen in je leven moet opdoen. Je bent nog jong genoeg!
- (Plotseling springen de twee Russische vissers, die nog steeds aan de zijkant van het toneel in de weer waren, overeind. Ze gaan stram rechtop staan en ze doen hun petten af. De gouverneur van Kola komt het toneel op. Hij knikt minzaam naar de schippers en gaat op de Hollanders af. Heemskerck stapt naar voren en geeft hem de hand.)*
- Gouverneur:* Zdráwstwojtje, kapitán! Bonjour, capitaine. Gollándski? Vous êtes Hollandaises? Je parle un peu français.
- Heemskerck:* Bonjour, gouverneur. Ik ben blij dat we u ontmoeten en dat u Frans spreekt. Wij Hollanders zijn de Russische taal niet machtig. Wij hebben tien maanden op Nova Zembla doorgebracht. Wij waren met z'n zeventien. Twaalf mannen hebben het overleefd. Ons schip hebben we moeten achterlaten. Na 2500 kilometer varen hebben we dankzij die drie brave vissers deze havenplaats kunnen bereiken. En nu willen we verder reizen naar Holland.
- Gouverneur:* Je comprends. Er ligt hier in de buurt een Hollands schip en ik heb mijn bode daar al naar toegestuurd om de schipper ervan te waarschuwen. Men heeft hier dit voorjaar navraag gedaan naar een Hollands schip met zeventien mannen aan boord, dus toen ik hoorde dat u hier met uw mannen was beland, dacht ik direct dat u het was die gezocht werd.
- Heemskerck:* Dat is goed nieuws, gouverneur. Excellent! *(En tot zijn mannen:)* Horen jullie dat, mannen?
- Hooghwout:* Ik niet! Ik kan dat rare Russische taaltje niet verstaan.
- Hans Vos:* Dat is geen Russisch en ook geen raar taaltje, Hooghwout. Dat is Frans. De gouverneur vertelde dat er een Hollandse schip was dat naar ons had gevraagd. En dat dat schip nog vlakbij ligt, en dat hij dat schip heeft gewaarschuwd.
- Hooghwout:* *(Blij:)* Dat is inderdaad goed nieuws. Vinden jullie ook niet, mannen?
- Allen:* Ja!!!! Hoera voor de gouverneur van Kola!
- (Na dit gejuich, stappen onverwacht schipper De Rijk en zijn bootsman Simon het podium op. De Rijk stapt eerst naar de gouverneur en schudt hem de hand. Vervolgens stapt hij blij op Heemskerck af en omhelst hem. Simon schudt ook van verschillende mannen de hand.)*
- Heemskerck:* De Rijk! Bent u het? Bent u van dat andere Hollandse schip dat in de buurt ligt, waarover de gouverneur mij zojuist vertelde?
- De Rijk:* Inderdaad! Toen ik het bericht kreeg van een stel mannen die hier waren aangekomen, hoopte ik toch zo dat jullie het zouden zijn. Ik heb al die tijd een slecht geweten gehad, dat wij zo slecht elkaar waren gegaan. We hadden jullie allang dood gewaand, en nu staan jullie allemaal in levende lijve voor ons.
- De Veer:* *(Stapt naar voren en geeft De Rijk ook een hand, terwijl hij zegt:)* Niet allemaal, schipper. vijf van ons hebben het niet gehaald. En onder hen is ook Willem Barentsz. Hij stierf op 20 juni, toen we net een week onderweg waren met onze scheepjes.

- De Rijk:* (*Schrikt:*) Dat doet me groot verdriet. Hij was de beste stuurman die we in Holland hebben gekend. Het spijt mij dat ik hem niet meer zal ontmoeten.
- De Veer:* Maar hoe is het u eigenlijk vergaan, schipper? Heeft u de weg naar China nog kunnen vinden?
- De Rijk:* Nee hoor. Wij hebben het wel veel gemakkelijker gehad dan jullie. We merkten al gauw dat het niet lukte om Spitsbergen heen en toen het weer steeds slechter werd, zijn we terug gevaren naar huis. We waren voor de winter thuis en al in het vroege voorjaar ben ik uitgevaren om handel te drijven met de Russen. Ik had hier net twee weken geleden navraag naar jullie gedaan. Wellicht hadden ze iets van jullie vernomen, of waren er wrakstukken van 'De Volhouder' aangespoeld.
- Evertsz:* (*Terwijl hij naar voren stapt; vrolijk:*) Nee, die wrakstukken waren er wel, maar die hebben we opgebrand. En dankzij de warmte die 'De Volhouder' ons zo gaf, staan wij hier met z'n ~~dertien~~
twaaën.
- Heemskerck:* Zo is het! (*Tot Simon:*) En wat doen jullie verder?
- Simon:* Wij liggen hier met een flinke lading. Het is nu 11 september. We varen over vier dagen af, en als we allemaal een beetje inschikken, is er voldoende plaats op ons schip voor dertien mannen extra.
- Evertsz:* (*Schertsend:*) Dat zou ik ook zeggen; zo dik zijn we niet meer na de afgelopen winter.
- Simon:* Ik zou dus zeggen: ga met ons mee, en wij zorgen ervoor dat jullie over een paar weken behouden in Amsterdam zullen aankomen.
- Alle mannen:* Hoera! Op naar Amsterdam!
- (*Einde van de scène.*)

Aantekeningen